

BAJAI HONPOLGÁR



Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2025. június • XXXVI. évfolyam 6. (415.) szám

Ára: 450 Ft



Fotó: Király Anikó

- Tóth Kálmán személyes emlékei az ifjú Türr Istvánról
- Küzdelem az elsivatagosodás ellen – esélyek és lehetőségek
- Iskolateremtő egyéniségek halálára – búcsú dr. Novák Györgytől és Gyuró Lászlótól
- Színpadi siker bevált recept alapján – a Valahol Európában (ahogy mi láttuk)
- Szűkebb pátriánk portréi – a Föld-napi természetfotó-kiállítás képeiből



Tartalom

- „Bajaiak Szent Antal napján (Sóti Lajos forrásközkése)..... 3
- A Türr István szoboralap létrehozása a múlt században (Sarlós István forrásközkése)..... 5
- Vízet a bácskai tájba is! (Masa György írása)..... 7
- „Köszönjük, George” (Heitzmann Judit és Mayer János megemlékező összeállítása dr. Novák Györgyről)..... 9
- Öt évtized a bajai cselgáncsért – Gyuró László emlékére (Andrási Barna és Zalavári László megemlékező összeállítása).... 13
- Bajai vizeken – Rezét 1. (Gergely Józsefné visszaemlékezése, közéletesi Marosvásárhelyinél Gergely Anna)..... 16
- Pálmák komoly teher alatt (Mayer János recenziója)..... 18
- Bevált recept – biztos siker (Mayer János színikritikája)..... 20
- „Ha folyóvíz volnék, bánatot nem tudnék...” (Lex Orsolya gondolatai a Föld-napi természetfotó-kiállítás kapcsán)..... 22
- A spárgaszalon varázsa: több mint zöldség (Szünder Dezső receptjei)..... 23
- Galéria a Föld-napi rendhagyó természetfotó-kiállítás képeiből..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:

Dr. Mayer János

Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László

Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:

Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya, Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső, Zalavári László

Online szerkesztő:

Mayer István

Lapalapító:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja

Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Felelős vezető: Csuvár Zoltán

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Taní-tani (nem középiskolás fokon)

Mayer János

■ Elárulok egy kulisszatitkot. Általában nem vagyunk könnyű helyzetben, amikor valamely, a közelmúltban elhalálozott személyiségre emlékezve nekrológot, tisztelő visszaemlékezést szeretnénk közölni. Ilyenkor rendszerint több embert is megkeresünk, vállalni el a nem kellemes, ám megtisztelő feladatot, és ossza meg az elhunytal kapcsolatos személyes emlékeit. Rendszerint sokan kitérnek a feladat elől: nem látják át az életpályát, maradt egy-egy túske a közös múltból, túl erős a fájdalom, mások alkalmasabbak erre – halljuk nagyon sokszor. Ebben a hónapban mást tapasztaltunk: a májusban e földi világból távozott dr. Novák Györgyről annyian küldtek megemlékező sorokat, hogy a bőség zavarával kivonatát közölhetjük. (Honlapunkon valamennyi visszatekintést teljes terjedelmében olvashatják.)

A visszaemlékezők nagy része a Baján nem egészen egy évtizedet eltöltő tudós tanár diákja volt. Mind úgy érezték, olyan útravalót kaptak tőle, amely egész további életükre meghatározó hatással volt. Pedig „George” tanár úr nem lehetett könnyű ember: már külső megjelenésével, tanítási módszereivel is igencsak kilógott a sorból, és következetes szigorától is volt oka rettegni a lusta diákoknak. A gimnáziumi, általános iskolai, majd egyetemi tanítványok mégis mind arról nyilatkoztak, hogy érezték: mind tudásában, mind kisugárzásában rendkívüli ember oktatja őket másoktól talán szokatlan igényességgel, kiemelkedő színvonalon, és közben még az általános emberi dolgokban, műveltségben is sokat kaptak tőle. Ha az egykori gimnáziumi diákok úgy érzik, hogy miatta lettek nyelvtanárok; ha az egyetemi fordítás szeminárium egykori, mára filmfordítóvá, fordításelméleti szakértővé vált résztvevői azt mondják, hogy évtizedek múltán is a tőle tanult elvek szerint végzik munkájukat, akkor ismeretlenül is sejthetjük: igazi pedagógusegység tanította őket a legmagasabb fokon.

Júniusban egyebek mellett a pedagógusokat is ünnepelni szokták. Hogy hány ilyen kiemelkedő tudású és elhivatottságú egyéniség van a mai utódok között, legalábbis kérdéses. Az bizonyos, hogy ezt nem a nekik ajándékozott virágcsokrok, kisebb-nagyobb ajándékok és Facebook-lájkok számából lehet kiolvasni. Nem biztos, hogy hosszú távon az a pedagógus lesz a diákra a legnagyobb hatással, akitől a legkönnyebben lehet jó jegyet kapni; aki minden szabálynak és konvenciónak mereven próbál megfelelni; aki az olcsó népszerűséget keresve „lemegy kutyába”, vagy épp naponta ötven közösségi médiás bejegyzésben közli a világgal, hogy mennyire szereti a diákjait. Persze, nem a népszerűséggel, a jóindulatú értékeléssel van a baj, hanem azzal, amikor ezek a komoly munkát, a korrekt visszajelzést helyettesítik. Az igényes, következetes szigor, a minőség megkövetelése, a szaktárgy tisztelete, a közösen elfogadott szabályok betartása a diáknak is

érdekeiben áll (még ha ezt nem is mindig könnyű belátni). Az sem baj, ha a tanuló olykor szembesül vele, hogy – bármilyen tehetséges legyen is – még nem minden tökéletes, amit csinál; hogy tetteinek (jó és rossz értelemben is) következményei vannak; hogy harsánysággal, túlzott önbizalommal vagy épp humorizálással nem lehet a tudást helyettesíteni. A minderre figyelmeztető pedagógus persze ritkán lesz „Az Év Tanára” vagy épp városi díszpolgár; néhányan alighanem sosem kedvelik („Minek kell ennyi mindent tudni?!”), és talán még kollégáival sem lesz a viszonya konfliktusoktól mentes. Értéküket épp ezért sokszor csak akkor vesszük észre, amikor már nem dolgoznak.

Aki új utakat keres, aki nem pusztán „leadja a tananyagot” (de gyűlölem ezt a kifejezést is!), hanem gyerekeket/fiatalokat tanít meg és nevel valamire; aki szakmai elveihez akkor is hű marad, ha ezzel mások nemtetszését váltja ki, annak nincs könnyű útja. Ám ha a sok küszködés, küzdelem közben világok tárulnak a nebulók elé, ha készek addig nem ismert értékek felé érdeklődve fordulni, ha a munka eredményeképpen nemcsak felkészült diákok, hanem szilárd értékrenddel bíró, kritikusán gondolkodó, de érző szívű emberek kerülnek ki az iskolapadból, akkor semmi sem volt hiábavaló.

Az ókorban a *paidagogosz* (innen ered a szó) a szabad polgárok gyermekeit az iskolába kísérő művelt rabszolga volt, aki egyrészt megvédte őket a rossz külső hatásoktól, másrészt megakadályozta, hogy az oktatás helyett máshol kóborogjanak, és az otthoni tanulásban is segíthette őket. A mai utódoknak is van mitől megvédeni fiatalokat, és nincs könnyű dolguk, ha az olcsó élvezetekkel, a talmi csillogással, a könnyen fogyasztható álkultúrával szemben kell alternatívát nyújtaniuk. Biztos, hogy nem is mindenki képes erre, és legalábbis kérdéses, hogy vannak-e ma a szakma mellett tűzőn-vízen át kitarító, Novák Györgyhöz hasonló iskolateremtő egyéniségek. És ha vannak, vajon észrevesszük-e őket, vajon jutalmazzuk-e valaha elkötelezettségüket? Persze, ezt az embertípust nem nagyon igaztadják a mindenkor hatalom által – a legtöbbször nem éppen szakmai szempontok alapján odaítélt – kitüntetések, a könnyen manipulálható „népszavazások” népszerűségi listái, az ő elismerésük a sikeres tanítványok eredményeiben és hálájában tükröződik.

Jó lenne azért, ha felismernék az *aranyport* a szálló *homokban*, mert jó pedagógusok nélkül a jövő is bizonytalan. Az se lenne baj, ha vezetőink nemcsak évről évre ismétlődő, néhány soros pedagógusnapra köszöntéseik alkalmával gondolnának a „nemzet napszamosaira”, hanem olyankor is, amikor a babérokat osztogatják. És persze az is sokat segítene, ha ezt a pályát nemcsak jobb híján, kényszerből, hanem elhivatottságból választanák sokan, mert úgy érzik, tudnak valami fontosat adni a tanítványoknak, és olyan értékeket tudnak közvetíteni, amellyel legalább egy fokkal barátságosabbá lehet tenni a világot. ■

Bajaiak Szent Antal napján

Sóti Lajos

■ Ha városunk 19. században élt neves szülöttjeit próbáljuk felsorolni, akkor alapvetően három nevet említünk: *Mészáros Lázár*, *Türr István* és *Tóth Kálmán*. Utóbbi kettő egymás kortársa volt, hiszen Türr 1825-ben, míg Tóth 1831-ben született. Mindkét gyermek polgárosult családban nevelkedett, ráadásul mindketten a belvárosban lakhattak, ugyanis míg Türr a mai Tóth Kálmán téren, az egykori könyvtár épületének helyén álló házban, Tóth a ma róla elnevezett, a maga korában Zöld fa utcában élt.

Az alább közölt adoma a *Bolond Miska* című élc lap 1861. március 17-i számában jelent meg, bő négy hónappal Garibaldi és Türr sikeres dél-italiai hadjáratának lezárta után. A lap alapítója és szerkesztője Tóth Kálmán (cikkeit a címadó nevében jegyezte) volt, ekkoriban már elismert író, épp ebben az évben lett a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja, néhány évvel később pedig szülővárosa országgyűlési képviselőjének is megválasztották.

A történet három főszereplője közül kettő a fenti két „fiú”, akikhez *Tóth Gyuri* (Kálmán 1827-ben született bátyja) szegült társul. Helyszínünket már a történet első mondatában megkapjuk, e szerint mindhárom fiú ugyanabba az iskolába járt, vagyis a mai III. Béla Gimnáziumba. A „Bélát” hagyományosan, az államosítás előtt ciszterci gimnáziumnak tekintjük, ennek állít emléket például *Éber Sándor* freskója a mai tornacsarnok falán, amelyen a névadó uralkodó hívására érkező rendi tagokat ábrázolja. A ciszterciek azonban csak a 19. század második felében vették át az oktatási intézményt, mai nevét pedig csak az 1921/22-es tanévtől viseli. Azt már kevesebben tudják, hogy az iskola korábban a neves ferences szent, Kapisztrán Szent János nevét viselte, akinek a nándorfehérvári diadalban kiemelkedő szerepe volt Hunyadi János mellett. A név választása nem volt véletlen, ugyanis a bajai barátok a szentről elnevezett rendtartományhoz tartoztak, amelyet boszniai ferencesek alapítottak, és a Szávától északra elhelyezkedő magyarországi rendházakból álltak. [Az iskola a ferences és a ciszter korszak között nem egész három évtizedig állami főgimnáziumként működött – a szerk.]

Ezekből az adatokból következtethetünk az adoma évére is. Tudjuk, hogy Türr apja halála (1840. március 7.) után otthagyta az iskolát, Tóth Kálmán ebben az évben elsőéves volt, és visszaemlékezésének állítása

ellenére bátyja nem volt Türr osztálytársa, hanem egy évvel alatta járt. Így számításaim szerint 1840 lehetett az utolsó év, amelyben mindhárman ugyanabba az iskolába járhattak.

Szűk két hónappal Türr apjának halála után, 1840. május 1-jén a város lakóinak szürke hétköznapjait Baja történetének egyik legnagyobb katasztrófája törte meg. A tűzvész Istvánmegyéből indult ki, és a város nagy részét elpusztította. Ez rettentő módon megviselte a város lakosságát, erről emlékezik meg a Belvárosi plébánia paplakjának homlokzata, amelynek kiemelt betűit, ha római számokként adjuk össze, éppen 1841-et kapunk: az épület újjáépítésének dátumát.

Tóth adomája illik a *Bolond Miska* olasz egyesítésről szóló írásai közé, ezek egyik fő karaktere ugyanis Türr, aki iránt mély rokonszenvet érezhetett, aminek egyik oka a közös gyerekkor lehetett. Emellett a lapban megjelent karikatúrák és szövegek alapján arra következtethetünk, hogy Tóth is azon ellenzéki újságírók közé tartozott, akik nem rokonszenveztek a bécsi udvarral, így ő is abban reménykedhetett, hogy olasz segítséggel forradalom törhet ki hazánkban, és ezzel létrejönne a független Magyarország. Türr érdemei elismerése mellett Tóth megemlíti vele kapcsolatban *II. Viktor Emánuel*



Tóth Kálmán. Borsos és Doctor felvétele, Budapest, 1865 körül. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 1213-1957.

és *III. Napóleon* barátságát, kitüntetéseit, amelyek közül az Annunciata-rendet emelte ki (ezt azonban nem kapta meg, „csak” a Szent Lázár- és Szent Móric-rendet, amely előbbi elnyerésének feltétele, lásd *TIM Történeti dokumentáció 81.615,00, Lieta [sic!] Türr István kitüntetéseiről*, a dokumentumon valójában „*Lista delle decorazioni del generale Stefano Türr*” áll), végül megemlíti, mennyire vásott gyerek volt a későbbi neves katona.

A történet Szent Antal napján, június 13-án játszódik. A szent mind a mai napig nagy tiszteletnek örvend városunk római katolikus lakossága körében, nem véletlen, hogy búcsújának napján a Barátok temploma minden miséjét számos hívő látogatja meg. A helyszín pedig a Sugovica és környezete, ahol egy olyan gyerekkori csíny történt, amelyhez hasonlót mindannyian elkövetettünk ugyanilyen idősén.

Ezt az általam fontosnak és szórakoztatónak tartott adomát mutatjuk most be újra a bajaiaknak, Türr István születésének 200. évfordulóján, Szent Antal havában. (A szöveget *betűhív átírásban*, a korabeli helyesírásnak megfelelően közöljük – a szerk.)

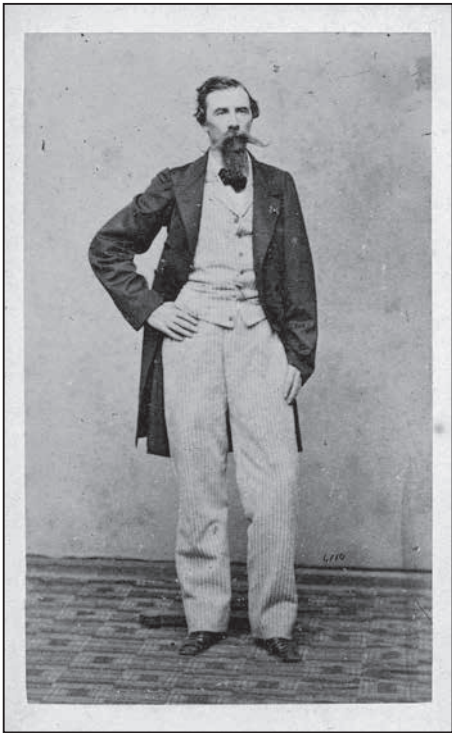
Három álom. (Türr István gyermekkorából.)

Ott jártunk a bajai iskolákba vagy háromszázán, különösen pedig én, Bolond Miska, Gyuri bátyám s egy bizonyos Türr Stefi, a kit az egész gimnáziumban a legvásottabb és legképtelenebb gyermeknek tartottak, a kiből – mint mondák – nem lesz soha semmi, se pap, se barát, se pedig tanácsos szabadalmazott Baja mezővárosánál.

Nem is lett belőle egyik sem.

Hanem lőn az a gyermek a nápolyi tartományok királyi helytartója, utóbb altábornagy Ő Felsége Viktor Emánuel hadseregében, az Annuciata nagy rend tulajdonosa s végre is olyan ember, a kinek most minden mozdulatát megjelzik a világtelegrafok.

Valami komikusan megdöbbenő hatása van reám annak, mikor olvasom, hogy legközelebb Viktor Emánuellel értekezett igen hosszasan ... hogy nem rég a párisi legfőbb katonai körök ünnepték ... hogy III. Napóleon tizenkét vontcsövű ágyút ajándékozott Garibaldi vezértársának ... hogy az a győzelmes ütközet itt meg amott egyenesen az ő tervei s elhatározása szerint eszközöltetett ... hogy ... de ki győzné előszámlálni azt a sok dicsőséget, a miből elég lenne egy is, hogy valakit nevezetességgé tegyen.



Türr István. Duroni & Murer felvétele, Párizs (?), 1865 körül. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, 1858-1953.

S mindez egy férfiuról szól, a kivel én gyermek korában utoljára a lehető legprózaibb helyzetben találkoztam ... szinte resteltem megmondani ... hát mi bizony együtt verekgettük a békákat a bajai kis Dunán, a fenyő talpakon.

Az elme a gyermekkori emlékeket csodálatosan megőrzi... most olyan feledékeny vagyok ... embereket – a kikkel két három hónap előtt találkoztam, meg kell néha kérdenem, hogy hol volt hozzájuk szerencsém (a mi közbevetőleg legyen mondva, igen kellemetlen dolog) s ime körülbelül husz év múlva a gyermekkori emlék elélem varázsol egy alakot, melyet, ha festész lennék, le tudnék rajzolni. Ugy emlékezem reá... azok az élénk, csillogó szemek... a rómainak éppen nem mondható orr, mely minden legkisebb indulatra lihegett s heves véralkatra látszott mutatni s különösen a kiálló arccsontok, a melyekből már most nagyon könnyű a bátorság jeleire következtetni. Mindez úgy előttem van. Mondják, a kik utóbbi időkben látták, hogy haja most egészen barna; akkor veresgesztenye szín volt. De hisz hogy is lehetne teljesen hasonló a régi gyermekarchoz, a mostani önérzetes, daliás alak. Én nem a tábornagyot ismertem, hanem az egyszerű, a vásott Türr Stefit.

Azért hittuk pedig mi Stefinek, mert atyja német származású vasáros volt, de családja már akkor is egészen megmagyarosodott, hanem a nyugati kedélyeskedést, legalább így a családtagok elnevezésénél megőrzé.

Én vagy három osztályal lejjebb jártam mint ő, hanem Gyuri bátyámnak osztálytársa s a legbensőbb barátja volt. Össze is illettek. Szörnyű csintalan fiuk voltak mindketten; spárnga végire almacsutkát kötni s beadni a szomszédok ludainak s aztán kiszedni belőlük minden található kalamust; – az iskolában magyarul nem tudó növendékeknek, mikor a Hungarikából feleltek, odasugni mindenféle cifra dolgokat, hogy mikor elmondták, hát a professzor ur csak úgy kékült, zöldült bele ... ezek csak a kisebb csínjaik közé tartoztak. Hanem volt is aztán renoméjuk ... egyszer az iskolai kis harang nyelve, mikor huzták, hát kiszakadt s jól hátba ütötte a bedellust ... bizony rájuk fogták azt is, hogy Türr Stefi, meg a bátyám vágták be a szíjjat, azért esett a bedellus hátára.

Ez az üldöztetés a pajtási viszonyt köztük még bensőbbé fonta. Nem élhettek egymás nélkül. Mi engemet illet, hozzám nem viseltettek valami nagy ragaszkodással, mert első eminens voltam – ki nem állhatták ezt a fajtát – s csak ha éppen el nem lehettek nélkülem, akkor alkalmaztak, például: valami nagyobb expediciónál. Mintha Türr már akkor is szerette volna az expedítiókat.

Egy nyári napon valami nagy ladikázásra készültek, szükség volt valakire, a ki a csolnakot fölfelé a parton húzza ... elhittak engem is. Én hivatkoztam az iskolai törvényekre, előadtam, hogy ilyen vakmerő vállalatban részt nem vehetek, hanem addig biztattak, hogy nem tudja meg senki, meg hogy milyen jó lesz, míg végre is velük mentem.

Jó is lett volna ez az egész multság, ha valami fátum nem jó közbe.

Amint mi fölfelé haladtunk, szembe jött velünk lefelé egy könnyű halászcسالnak ... valami halászgyerek aludt benne. Váltig kiabáltunk neki, hogy térjen ki, mert ő csak egyedül jön lefelé, míg meg hárman meggyünk fölfelé, de a kis argonautát nagyon elnyomta a buzgóság.

Persze Türr egyszerre készen volt a megtorlással.

– Te Gyuri – mondja a testvéremnek – ha belénk ütődik, hát fordítsuk ki.

– A bizony jó lesz – felelé a bátyám, a kinek az eféle ötletekben mindig nagy kedve tellett.

Engemet nagy rémület fogott el, kértem, könyörögtem, hogy ne tegyék meg ezt a borzasztóságot, utóbb fenyegetőztem páter Timotheuszsal, meg nem tudom én kivel, – denique, nem használt semmit.

A mint a halászcسالnak belénk csapódott, megfogták erősen az egyik oldalát s akkorát

lódítottak rajta, hogy egyszerre fölfordult ... a fiu pedig úgy jött föl a víz alól, csolnakjától vagy öt lépésnyire, tüsszögött is egy kicsit, hanem aztán, mint aféle halászfú, nagy könnyűséggel kiuszott a partra. Innen kezdte aztán szidni a mi diák mesterségünket, fenyegetett, hogy jól ismer mindannyiunkat s már most megy egyenesen a bedellushoz. Hanem a két admirál csak nevette a megvert ellenséget s szépen kormányoztak odább.

Én kétségbe voltam esve, hogy mi lesz már most ebből.

Még félóráig mentünk fölfelé s aztán elkezdtünk a víz mentében ereszkedni, hogy a ladikázás gyönyörét a maga teljességében élvezzük.

A mint eképen gyönyörködnénk, egyszerre csak a partról fenyegető öklök mutatkoznak.

– Tyhü! – a bedellus, mondja bátyám, a csalnak fenekére lapulva.

– Elárult a kölyök – mormogta Türr egy kis fenyegetéssel, melyben több volt a szomorúság.

– No csak ne bujjatok – kiáltá a bedellus s hivatalos képpel kezdte beirni bugyelárisába a neveinket, mintha kívülről nem tudta volna. Lesz holnap consilium.

Engem ájulás környezett, mert azt csak a diák tudja; hogy mi az a consilium ... több a siralomháznál, több az bárminél... összejön valamennyi professzor s elítélik az embert karcerre, skutikára, vagy kicsapják.

– De egy halászfúat a vízbe dobni! Soha se leszek többé első eminens. Így sóhajtottam én.

Az admirálok is megijedtek ... ugy is sok volt már a rováson ... no lesz ő nekik!...

Csüggedten kötöttük ki a csolnakot a legelső fenyőtalphoz s elkezdtünk kongresszust tartani arról, hogy holnap mit hazudjunk. De semmi mentegetődzés nem akart sikerülni... semmi sem volt bizonyos, csak a másnapi consilium, egy kérlelhetlen bedellus, s az ítélbíróság.

Igazán elszomorodtunk.

A gyermek szomorokodásában is van valami férfias; mintha ilyenkor gondolkoznék ... s ábrándjai közt föltűnik neki először a jövő ... a jövő annak, a kinek eddig csak jelene volt.

Csend volt körülöttünk, csak egy egy halacska csattant föl néha néha a víz tetején ... mi ott ültünk a talpakon elgondolkozva, s hallgattuk a bucsusok lármáját, mely a halomról – ahol Baja városa fekszik – a vízre tompán lehangzott.

– Te Gyuri – törte meg végre a csendet Türr, ma sz. Antal napja van. Azt mondják, hogy a ki a búcsú éjjelén valamit álmodik,

az be fog teljesedni. Én álmodtam valamit, – de az én álmom merő képtelenség.

– Az enyim is az, mert én is álmodtam – mondá testvérem. Azt álmodtam, hogy gyöngyágyban feküdtem ...csupagyöngyök közt...még a takaróm is drága gyöngyből volt.

– Én meg azt álmodtam – mondá Türr s arca jó kedvű kifejezést nyert – azt álmodtam, hogy egy mezőn valék s ott csupaarany keresztek arattam. Hát te öcsém, nem álmodtál-e valamit? – fordult aztán hozzám.

– De bizony; azt álmodtam, mintha én nem egy, hanem négy ember lettem volna.

– No ez még a legbolondabb – mondá Türr s eloldá a csónakot. Rajta! evezzünk; menjünk a város alá, már most úgy is mindegy.

Hogy másnap mi történt, az nem tartozik ide, hanem egy pár hét múlva az a hír terjedt el a városban, hogy Türr Stefi elment Bajáról s valahol beállt katonának. Tudtuk, hogy ez lesz a vége, mondá mindenki. Abban az időben, ha valaki beállt közkatonának, ezt valami rettentő kétségbeeső lépésnek tartották.

Testvérem is később katona lőn, aztán tengerész.

Én pedig folytattam az iskolákat, elmentem akadémiára, később huszárkodtam is egy kicsit s elvégre is lettem ... Bolond Miska.

Ez az egész gyermekhistória pedig soha sem jut eszembe, ha a bekövetkezett események azon álmokat csodálatosan nem igazolják.

Miután testvéremtől – a ki tengerész kapitány lőn – évekig nem kaptam levelet, kezdtem sorsáról idegeneknél tudakozódni. Egyszer aztán azt írta valaki, hogy a tengerbe halt.

Nem tudom e hír döböntett-e meg úgy, vagy a gyermekálmom, mely egyszerre fölvil-

lant emlékemben ... ő mondá: hogy gyöngyágyban fog nyugodni, csupa gyöngyök közt s most csakugyan ott fekszik, csupa gyöngyök közt, a tenger fenekén.

Erre aztán évek múlva föltűnt a világ színpadán egy alak, kit a dicsőség fénylángjában is fölismertem, hogy az az én régi lakikázó kis pajtásom, Türr István, aki miként egyszer megálmodá: elkezdte a mezőn (a harc mezején) aratni az arany keresztek, melyekkel előkelő fejedelmek ékesítették föl a bátor, a lángeszű magyar daliát.

Már ezután csak vártam, hogy miként leszek én „négy ember“, mert én meg azon az éjjelen ezt álmodtam. Babonáskodásom annyira ment, hogy mikor itt Pesten a nagy constitúció közt esténként vágták, szúrták az embert, szívtart se merem venni, mert szentül hittem, hogy utközben valahol négyfelé aprítanak s az én álmom is beteljesedik. Csak barátaim – kiknek e sejtelmet elbeszéltem, nyugtatnak meg, hogy hiszen én már régen négy ember vagyok, a mennyiben ugyanannyi név alatt irkálom ide meg amoda a mindenféle bohóságokat.

Meg is nyugodtam, hanem azóta, miután tudom, hogy e sorokban mennyire kevés a költemény, irtóztató fatalista vagyok.

Sokszor gondolkoztam azon is, hogy vajjon Türr emlékezik-e ezen gyermekkori jelenetekre, – mert hogy

személyemet nem felejtette el, bizonyítja az, hogy még ezredes korában megküldé nekem arcképét több példányban, hogy családja tagjai közt osszam ki s egyet tartsak meg magamnak. S én levelére még csak nem is felelhettem, mert a telegrafok szerint egy nap Genuában van, másnap Milánóban, harmadnap Turinban ... és így tovább.

Alig várom hogy alkalmam legyen szívesességét megköszönni.

Bolond Miska.

(*Bolond Miska* 2. évf. 11. szám (1861.03.17.) pp 42-43.) ■



A Türr István szoboralap létrehozása a múlt században

Sarlós István

■ 1908. május 3-án Budapesten elhunyt Baja város talán legismertebb szülőte, Türr István. Halálának híre az országos és a bajai sajtóban azonnal megjelent, de a városvezetés legmagasabb szintjén, azaz a törvényhatósági bizottságban – közgyűlés – csak május 25-én, a következő rendes ülésen emlékeztek meg erről. A korabeli szokásoknak megfelelően Türr halálhírét a levezető elnök, a főispán jelentette be napirend előtti felszólalásában, majd a köz-

gyűlés megszavazott egy megemlékező bejegyzést. Ugyanekkor elfogadta Bajai Péter képviselő pótindítványát, amely egy egész alakos Türr István bronzszobor felállítását kezdeményezte.

„12.266. – 104. szám / kig. [közigazgatási] – közgy. [közgyűlési] 1908.

Elnöklő főispán úr Öméltósága a közgyűlést megnyitván napirend előtt a következő előterjesztést teszi: Szomorodott szívvel jelentem a tek. [tekintetes] törvényhatósági bizottságnak, hogy városunk nagy szülőte,

világhírű hazánkfia, Türr István olasz kir. [királyi] altábornagy f. [folyó] é. [év] május hó 3-án Budapesten elhunyt.

Habár a Gondviselés kifürkészhetetlen akarata úgy intézte, hogy ez a mindenképpen kiváló, nagyszabású férfiú a benne rejlő nagy szellemi és erkölcsi tőkét legnagyobb részben ne saját hazája, hanem idegen államok javára értékesítse, ezért mégis elhunyt mély fájdalommal töltötte el minden magyar ember szívét, és különösképpen gyászba borította szülővárosát.

Mert aki a világ bármely részében a magyar névnek és ezzel együtt a magyar nemzetnek soha nem múltó, örök dicsőséget szerzett, azt, valamint életében a magunkénak valljuk, tiszteljük és szeretjük, azonképpen halálát is a mi gyászunknak érezzük.

Azt a tiszteletet és ragaszkodást, mellyel a magyar nemzet Türr István iránt viseltetik, kétségtelenül fokozza az a körülmény, hogy nagy szolgálatait olyan államok javára szentelte, melyeket hazánkhoz a rokonérzés különböző kötelekei fűznek. Nevezetesen államférfiúi, főként diplomáciai lángelméjének legkimagaslóbb tényeit Angolország javára vitte véghez, melynek szabadságlevelé a Magna Charta hét év különbséggel egyidős a mi szabadságlevelünkkel, az Aranybullával, és amelynek alkotmánya a népszabadság és az Uralkodó és Nemzet közötti hatalmi egyensúly tekintetében örök mintakép marad a világtörténelemben.

Nagy katonai képességeit, törhetetlen hősiességét pedig Olaszország szolgálatának szentelte, melyet nemcsak a fennálló szövetségi viszony, tehát politikai kapcsolat, hanem a történelmi rokonság révén bensős és meleg kötelék fűz hazánkhoz.

Egyébiránt Türr István gazdag és sokoldalú szellemének sugaraiból bőven jutott saját nemzetének is, amennyiben közgazdasági és irodalmi működésével úgyszólván haláláig nemzete ügyét szolgálta. Röpiratai és a különböző lapokban megjelent közgazdasági és politikai cikkei, mély értékű maradó becsű kincsekkel gyarapították a magyar publicisztika tárházát.

Amikor bejelentem, hogy a tanács a t. közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében a város közönségét Baja város nagy fiának végtisztességén vezetésem mellett küldöttségileg képviseltette, ravatalára díszes koszorút helyezett; a családhoz részvétiratot intézett; egyben azzal a javaslattal járulok a t. közgyűlés elé, hogy Türr István nagy emlékét és elhunyt fölözt érzett fájdalmát a mai közgyűlés jegyzőkönyvébe megörökíteni méltóztatassék.

Véghatározat:

A közgyűlés az indítványt egyértelműleg elfogadván, Türr István emlékét és elhunyt fölözt érzett mély fájdalmát jegyzőkönyvében megörökíti, a tanács eljárását helyeslőleg tudomásul veszi és Bajai Péter bizottsági tag pótindítványára egyértelműleg elhatározza, hogy Türr tábornok szülővárosában emlékszobrot állít, és ennek előmunkálatával a városi Tanácsot megbízza.

Baja város törvényhatósági bizottságának 1908. évi május hó 25-én tartott rendes közgyűléséből.

dr. Hegedüs, kir. tanácsos, polgármester.”

Egy életnagyságú bronzszobor elkészítése és felállítása jelentősen túllépte a város anyagi lehetőségeit, ezért a korszakban általánosnak mondható országos közadakozásból kívánták a szobrot felállítani, amelynek országos kampányához kellett a belügyminisztérium beleegyezése. A miniszteri jóváhagyást viszont csak rendezett jogi háttérrel kaphatta meg a város, ezért a közgyűlési határozatra hivatkozva június 20-án megalakították a *Türr István* szoborbizottságot, amely az országos kampányt majd lefolytatja, az összegyűjtött pénzt kezeli, a szobrot megtervezeti és elkészíteti, majd felállíttatja.

„12.645. szám. 162. /kig. 1908. közgy.

Felvetetett a városi Tanács javaslata a Türr István szobor ügyében.

Véghatározat.

A törvényhatósági bizottság közgyűlése elhatározza, hogy Türr István tábornok emlékére szülővárosában, Baján emelendő ércszobor költségeihez 2000 /kettőezer/ koronával hozzájárul és utasítja a városi tanácsot, hogy az 1909 évtől kezdve öt esztendőn keresztül a mindenkor költségvetésben évenként 400 koronát a fenti célra állítson be és további intézkedésig a városi letéti pénztárban "Türr István szoboralap" címen kezelje.

Egyben a további mozgalom vezetésére és a szobor létesítésére a polgármester elnöklete alatt Bajai Péter, dr. Bruck Samu, Czérnay Imre, Drescher Gyula, Drescher Béla, Ertl József, dr. Fehér János, dr. Fehér Lőrincz, Hanák Géza, Müller József, dr. Molnár Mihály, dr. Nyiraty János, Ozvald István, Pastrovics Sándor, dr. Rajk Aladár, Rauschenberger Ferencz, Reich Vilmos, dr. Reis[n]er Antal, Somogyi Emil, Szász Ottó, Trszkity György, dr. Valentin Emil, Vojnits Dániel, dr. Werner Adolf, Willmann János és Wunderlich József, urakból álló szoborbizottság teljhatalommal kiküldetik.

Miről a városi Tanács és a szoborbizottság tagjai értesítettek, a m. [magyar] kir. Belügyminisztériumhoz pedig jelentés tétetik.

Baja thjf. [törvényhatósági joggal felruházott] város törvényhatósági bizottságának 1908 évi június hó 20-án tartott rendes közgyűléséből.

Dr. Hegedüs Aladár, kir. tanácsos, polgármester.”

A közgyűlési határozat 5 évben jelölte meg a pénzgyűjtési időszakot, bár ezt nem írták le, de az 5 évben meghatározott letéti kezelés és az összeg gyarapítása ezt jelenti; azaz 1914 első felében indult volna el a következő szakasz, a szobor tervezése és elkészítése. A belügyminisztérium

augusztus 25-én 93.494/-908. III. fő. számon elfogadta a kezdeményezést, ezzel létrejött Baján a Türr István szoborbizottság. A bizottság első lépésként elkészítette a felajánlási gyűjtőíveket, és 1908 őszén elpostázta a Magyar Korona országaiban az összes törvényhatóságnak.

Az egész alakos bajai Türr István-szobor nem készült el, az 5 év lejártával sem gyűlt össze a megfelelő mennyiségű pénz, de ez csak a kisebb probléma volt. A megvalósítási szakaszba 1914-ben jutottak el, amikor az első világháború kitörése után mindenféle érc hiánycikké vagy megfizethetetlenül drágává vált; majd a korona inflációja a szoboralapba befolyt összegeket is elérte-telenítette. ■

BAJAI HONPOLGÁR

Előfizetés és megrendelés 2025-re

Lapunk természetesen a következő évre is előfizethető és megrendelhető. Az egyes lapszámok ára, illetve az előfizetési díjak 2025. január 1-jétől a következőképpen alakulnak:

- egy lapszám ára	450 Ft;
- dupla lapszám esetén	900 Ft;
- az éves előfizetési díj helyben házhoz szállítással:	8000 Ft;
- éves előfizetési díj belföldön + postaköltség:	13 500 Ft;
- éves előfizetés külföldön + postaköltség:	32 000 Ft.

Rendelje meg lapunkat előre, hogy biztosan megkaphassa!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg:

Ady Endre Városi Könyvtár,

– Munkácsy Mihály utca 9.

Cserba Optika,

– Batthyány Lajos utca 18.

Tourinform Iroda, Baja Marketing Kft.

– Szentháromság tér 11.

Gazdabolt

– (Baja, piaccsarnok)

Régebbi lapszámainkat megvásárolhatják

a Szamárful használtkönyv-kereskedésben
(6500 Baja, Tóth Kálmán u. 9.)

Vizet a bácskai tájba is!

Masa György

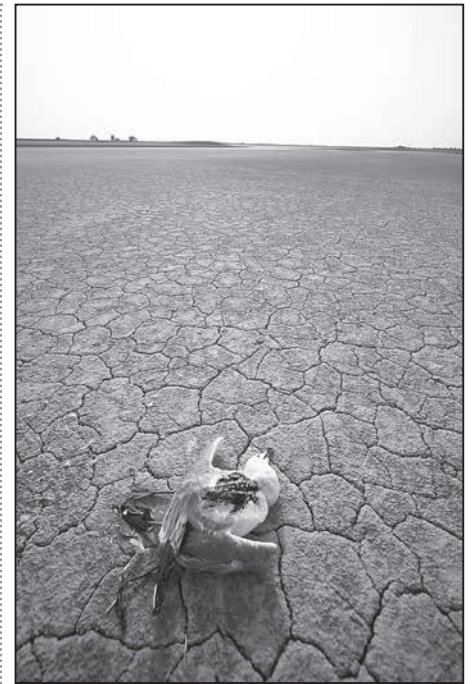
■ Szomorú látvány volt a bácskai táj a mögöttünk hagyott években. Kiapadt csatornák, kiszáradt tavak, elsárgult vetések, mindent elborító por: a szárazság megannyi jele mindenütt. Aszályos időszakban vagyunk, a hosszán tartó csapadékhiány mindenki számára láthatóvá teszi azt a folyamatot, amelyre a szakemberek már évtizedekkel ezelőtt felfigyeltek. A téma a nyilvánosság ingerküszöbét is elérte, a megoldások keresése már nemcsak szűk szakmai körben beszédtéma. Tervek vannak, sőt kísérleti jellegű beavatkozások és szemléletváltást tükröző programok is megindultak a kiszáradás megállítására. Ezek bemutatását kísérem meg az alábbiakban, különös figyelemmel azokra a változtatásokra, amelyek városunk tágabb környékét érintik.

A táj kiszáradásának okai egyfelől természetesek, a – részben szintén ember okozta – globális éghajlatváltozással vannak összefüggésben. Ez az éves csapadékmennyiség csökkenését jelenti környékünkön. A csapadék éves eloszlása egyre egyenlőtlenebb, gyakrabban fordulnak elő hosszabb száraz időszakok és szokatlanul nagy esőzések. Főleg a nyári hónapok szárazabbak az átlagosnál.

Az emberi hatás sokrétű. A Duna és a Tisza szabályozása miatt a folyómedrek mélyülnek, ami általában csökkenti a talajvíz szintjét. A nagyüzemi mezőgazdasági termelés során a növények óriási mennyiségű vizet szívnak ki a talajból, hogy azután a leveleiken keresztül párologtassák el azt. Az ipari mezőgazdaságra általában jellemző a táj fenntarthatatlan túlhasználata, ami a vízkészlet csökkenésén kívül a talaj leromlásával és a vegyszerterhelés növekedésével jár együtt. A csapadékosabb időszakokban kiépített belvízelvezető csatornák célja a művelhető termőterületek növelése

volt. Ezek nemcsak az érintett területekről vezetnek el a vizet, hanem összegyűjtik a környék talajvizét is, és ezzel tovább csökkentik annak szintjét. A belvizes területek kiszáradása tehát látszólag termőhelybővülést jelent, de valójában a környező, magasabb fekvésű területek kiszáradásával jóval több veszteséget okoz a várt nyereségnél. Hazánk vízkészletének döntő része a felszín alatt, többek között a talajban található. A talajvíz a felszínről származik, beszivárgásához időre van szükség. A nagy esőzések során lehullott csapadék a csatornarendszereken, gátak közé szorított folyókon gyorsan távozik, a talaj nem tudja elraktározni a vizet. Ezek a főbb hatások, amelyeknek az összegződése a talajvízszint csökkenéséhez, vagyis a kiszáradáshoz vezet. A jelenség természetesen nem minden tájegységben jelentkezik egyforma mértékben. A Duna-Tisza közti homokhátság szárad ki a leggyorsabb ütemben, köszönhetően rossz vízmegtartó képességű talajának és magasabb fekvésének. A Duna melletti ármentesített területeken szerencsére valamivel kedvezőbb a helyzet.

Amíg nem tudunk hatékonyan és kiszámítható módon esőt csinálni, addig a szárazodás megállítására a vízmegtartás és a vízpótlás kínálkozik megoldásként. Az utóbbi évtizedben környékünkön három jelentősebb víztározó fejlesztés valósult meg. A Margitta (Mohácsi)-szigeten a Hercegszántó közelében található *Kláyga-Duna* mederkotrása 2014-ben fejeződött be. Ez a természetes eredetű holtág a Ferenc-tápcsatornán keresztül kaphat vízutánpótlást. A feltöltést megfelelően magas bajai vízállás esetén a Deák Ferenc zsilip megnyitásával lehet kivitelezni. A Duna árterében fekvő tározók a bőségesebb szabad vízkészlet és az alacsonyabb fekvés miatt könnyebben üzemeltethetők. A Bácskai-síkvidék magasabban fekvő területén a *Kígyós-főcsatorna* vízrendszerehez csatlakozik a 2013-ban elkészült *Mátételki-víztározó* és a 2023-ban állandó víztározóvá fejlesztett *Bácsborsódi-tározó*. Utóbbi példája jól mutatja, hogy a vízmegtartás nemcsak a hidrológiai rendszerre, hanem az élővilágra is jelentős kedvező hatást gyakorol. Az állandó sekély vízzel borított területet azonnal felfedezték és birtokba vették a vízimadarak, amelyek



Aszály Akasztó környékén

főként a tavaszi és őszi vándorlási időszakban jelennek meg ott. A víztározók közelében élő horgászok előszeretettel látogatják ezeket az újonnan létrehozott vizeket. Fontos azonban tudnunk, hogy a fokozott emberi jelenlét és az ezzel együtt járó zavarás, illetve a vízbe juttatott tápanyag káros hatást gyakorol a ritka vizes élőhelyek ökológiai állapotára és a vízminőségre.

Az Alföld alacsonyabban fekvő, vízjárta területeit a csatornák létrehozása előtt az őszi-téli időszakban borította a víz, ez azután a szárazabb időszakban elpárolgott. A ma „belvizesnek” nevezett földeket elődeink kaszálóként, legelőként, nádasként hasznosították. A vízmegtartás technikailag leegyszerűbben megvalósítható módja ezeknek a területeknek az időszakos elárasztása. Ha rendelkezésre áll elegendő víz, akkor a mezőgazdaságilag inaktív időszakban kerülhet vízborítás ezekre a földekre, amely azután lassan a talajvízbe is átszivároghat. Az elárasztott területeken azután tavasztól lehet állatokat legeltetni vagy kaszálni, de az igazi előnye a környező szántóföldek vízellátásának javításában van.

Idén ennek a módszernek a népszerűsítésére indult el a *Vizet a tájba!* program. Az *Országos Vízügyi Főigazgatóság* által koordinált akció magánkézben lévő földek elárasztására toboroz gazdákat. A földek tulajdonosai internetes felületen regisztrálhatnak és kérhetnek vizet. A program már az első évben is szolgáltat követendő példákat, jól megvalósult projekteket. Gyakorlatban a meglévő műtárgyak rendbetételével, csatornák kitisztításával vagy egyszerű



Sivatagi hangulat a Homokhátságban

ideiglenes gáttakkal kell elősegíteni a feltöltődést, és megakadályozni a víz lefolyását. Mindez viszonylag kevés anyagi ráfordítást igényel, viszont feltétele a vízügyi, természetvédelmi szakemberek és a gazdák együttműködése, továbbá a folyamatos, gondoskodó odafigyelés. Szemléletváltást üzen a program, hiszen sokáig káros, megszüntetendő problémaként tekintettünk a tájban megjelenő sekély pocsolnyákra, amelyekre ezentúl érdemesebb mint az Alföld kiszáradása elleni hasznos eszközre tekinteni.

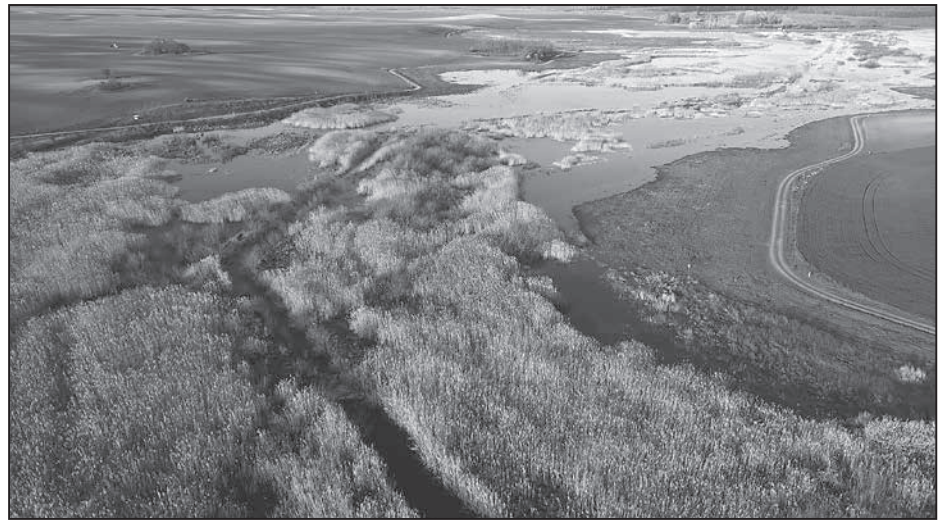
A vízmegtartás nemcsak a mezőgazdaság, hanem a természetvédelem szempontjából is kulcskérdés. Az Alföld vizes élőhelyei egyedi, változatos növénytakaságoknak adnak otthont. Kételtűek, hullók életfeltételeit biztosítják, és gazdag madárvilággal rendelkeznek. Számtalan védett és fokozottan védett faj igényli ezt az egyedi környezetet. Ökológiai célú beavatkozásokat környékünkön a *Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságának* munkatársai kísérleti jelleggel is folytatnak, például több éve kiszáradt állapotban lévő tavak újjáélesztésével. Egyszerű, ideiglenes műtárgyakkal biztosítják a vízmegtartást, és monitorozzák a természeti állapot változásait. A tapasztalatok kedvezőek, úgy tűnik, hogy az ökológiai rendszer képes gyorsan regenerálódni. Az első vízpótlást követő tavasszal a vízpart máris békakórústól hangos, és a vízimadarak azonnal felfedezik az újjászülető élőhelyet. Az elárasztott területek előnyös hatásai túlmutatnak önmagukon. A környék mikroklímáját megváltoztatják (például párasítják a levegőt), a száraz tájban valóságos oázisok.

A kiszáradás megakadályozására grandiózus tervek is születtek, melyek szerint a Dunából és a Duna-völgyi-főcsatornából szivattyúznának vizet a Kígyós vízrendszerének magasan fekvő pontjára, ezzel biztosítva a folyamatos vízpótlást. A felpumpált víz innen a meglévő csatornákon keresztül haladva jutna a fentebb említett tározókba, ahonnan akár öntözésre is lehetne használni. Meglátjuk, mi valósul meg a költséges tervezetből.

Eddig a pontig gondosan kerültem az „elsivatagosodás” szó használatát. Figyelemfelkeltő kifejezés, de a jelenleg zajló folyamatok irányát helyesen jelöli ki. Optimizmusra ad okot, hogy a szakemberek már évtizedek óta foglalkoznak a problémával. Kis léptékű, praktikus beavatkozásokról a nagyívű tervekig sokféle javaslatot dolgoztak ki, valósítottak meg. A hosszú távú megoldás azonban, azt hiszem, az lenne, ha az Alföldön zajló gazdálkodást bölcs mértéktartással a természet adta lehetőségekhez közelítenénk. A rosszabb adottságú termőterületek kímélése, a természetes vízjárás és növényzet részleges helyreállítása,



A szabad vízfelületeket gyorsan felfedezik a madarak



A Bácsbokodi-tározó



Récék sokasága (Oldalra: Fotók: Molnár Attila)

a fennálló körülményekhez jobban alkalmazkodó növényfajok termesztése rövid távon biztosan anyagi veszteségeket okoz. Változás nélkül viszont ezeket a veszteségeket a jövő-

ben sokszorosan kell majd elszenvetnünk. (A cikk megírásához nyújtott segítségéért köszönet illeti a KNPI munkatársait, Tamás Ádámot és Unyi Miklóst – M. Gy.) ■

„Köszönjük, George!” Dr. Novák György emlékére

Összeállította: Heitzmann Judit és Mayer János

■ Sajnálattal értesültünk arról, hogy 2025. május 1-jén, 76 éves korában elhunyt *Dr. Novák György*, a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Angol-Amerikai Intézetének nyugalmazott egyetemi docense, az angol fordítóképzés első nemzedékének oktatója, az amerikai történelem, *Ezra Pound* költészete, valamint a detektív- és kémregények szakértője, számos könyv fordítója. A Baranya megyei Szentlőrincről származó tudós oktatóról ma már kevesen tudják, hogy tanári pályája Baján kezdődött, miután Szegeden angol-történelem szakos diplomát szerzett. 1972 és 1978 között a bajai *III. Béla Gimnáziumban* tanított, ahol azonnal bekapcsolódott a nem sokkal korábban indult angol nyelvi tagozat munkájába, amely aztán számos kiváló nyelvtanárt nevelt ki az évek alatt. A pályakezdő tanár újszerű módszereivel, fiatalos megjelenésével is nagy hatással volt diákjaira. Vezetett angol szakkört, eredetiben olvastatta az angol nyelvű szerzők műveit, angol nyelvű filmeket nézett diákjaival. Vezetésével indult el az iskolarádió és indult újra *Bélás* néven az iskolaújság, amely szerkesztésében éveken át „angolos” diákjai jártak az élen. Ő indította el a délutáni, zenés-táncos-verses angol partikat, amelyeknek az iskolában azóta is hagyománya van.

1978-ban a gimnáziumból magánéleti okokból távozni kényszerült, ezt követően egy ideig a *Bátmonostori Általános Iskolában* dolgozott helyettes tanárként. 1979-től lett a szegedi *József Attila Tudományegyetem* (ma: SZTE) oktatója, ahová további kutatói és tanári pályája kötötte. 2011-ben történt nyugdíjba vonulásáig angol szakos hallgatók tömegeit nevelte ki; közülük többen egyetemi kollégái lettek.

Az alábbi összeállításban bajai, bátmonostori és szegedi tanítványai, egykori pályatársai és kollégái emlékeznek rá.

Dr. Albert Sándor (az SZTE Francia Nyelvi Tanszékének ny. egyetemi tanára, Szegeden *Novák György* hallgatótársa, Baján és Szegeden tanár kollégája): Az egyetemen a hallgatók *George*-nak hívták, de nekem mindig Gyuri volt és marad. A szó klasszikus értelmében nem voltunk barátok, életünk mégis furcsa párhuzamot mutatott, megmagyarázhatatlan módon összefonódott, fizikailag is egymás közelében éltünk. A 70-es évek elején egy időben tanultunk a JATE Bölcsészettudományi Karán, ő történelem–angol szakos volt,

én pedig orosz–francia. A 70-es években ritka vendég volt egy Szegedre látogató ismert külföldi tudós, ezért én is ott szorongtam azon az előadáson, amelyet a világhírű angol alkalmazott nyelvész, *W. Stannard Allen* tartott. [...] A rendkívül szórakoztató előadás után egyetlen hallgatónak volt mersze kérdést feltenni: Novák Gyurinak. Kifogástalan angol nyelven megkérdezte, hogy a professor úr hajlandó lenne-e neki névre szólóan dedikálni azt a két könyvét, amelyet abban az időben meg lehetett vásárolni. [...] Neki már akkor megvolt mind a kettő, első kiadásban. Azóta számtalan új kiadása jelent meg, még ma is sokan használják [...]

Az egyetem elvégzése után szülővárosomban a *Tóth Kálmán Gimnázium és Vízügyi Szakközépiskolában* tanítottam, elsősorban francia nyelvet, tagozatos osztályokban. Egy évvel később Gyuri is felbukkant Baján, a III. Bélában tanította az angolt. Megbeszéltük, hogy különórákat adunk egymásnak, ő nekem angolt, én pedig neki franciát. A nagy felbuzdulás az első óráig tartott. Még ma is őrzöm azt a lapot, amelyre felvázolta nekem az angol igerendszer teljes táblázatát a *write* ige összes aktív és passzív, folyamatos és befejezett alakjával. Még az egyes grammatikai jelenségeket illusztráló példamondataira is emlékszem. Utána következett a franciaóra, de itt minden pedagógiai tudományom csődöt mondott: a francia nyelv Gyurinak egyszerűen nem ment a fejébe. Minden francia szót angolosan ejtett, a francia igerendszer áttekinthetetlen, zűrzavaros káoszként jelent meg számára: valahogy *nem állt rá a szája* a francia kiejtésre, agya képtelen volt átlátni a francia igerendszer struktúráját. A kölcsönös nyelvoktatás így az első óra után csúfos kudarcot vallott, végleg abba is maradt. Én önerőből tanultam tovább az angolt, Gyuri pedig letett a francia nyelv elsajátításáról.

Éveken át tanítottunk a város két – egymástól alig száz méternyire lévő – középiskolájában. [...] Kialakult az a hagyomány, hogy minden évben egyszer meghívjuk egymást és tanítványainkat a (francia és



Dr. Novák György (1949–2025) haláláig szenvedélyes fotós volt

Kép: Dr. Szónyi György Endre

angol) nyelvi estekre. December közepén a megadott napon átvonultam diákjaimmal a III. Bélába, ahol a díszteremben először Gyuri vezetésével egy műveltségi vetélkedő zajlott három tagú csapatok részvételével, majd a gimis lányok és fiúk gitárral kísért angol nyelvű énekeket, ismert angol karcsonyi dalokat mutattak be, sőt a végén még egy skót táncot is eljártak. [...]

Már mindketten egyetemi oktatók voltunk, amikor többször is megkértem, hogy fordítsa le valamelyik francia vagy magyar nyelvű előadásom, cikkem összefoglalóját angolra. [...] Eleinte mogorván elutasított, mondván, le tudom fordítani én azt magam is, nincs rá szükségem. Amikor jól-rosszul megcsináltam, és átnézésre mégis odaadtam neki a műveimet, dühösen elvitte, és másnapra az egészet teljesen átírta. *Hogy ne csak elfogadható, hanem tökéletes legyen.* Maximalista volt, félmunkát soha nem adott ki a kezéből. Tanítványai is nagyon szerették: megérezték, hogy a mogorva külső mögött hatalmas jószág és emberszeretet rejtezik.

[...] Miután nyugdíjba vonult, kevesebbet találkoztunk, de néha összefutottunk a városban. Az utóbbi másfél évben azonban sehol nem láttam. Húsvét után valami metafizikai rossz, nyugtalanító érzés (franciául ezt hívják *malaise*-nek) kezdett elhatalmasodni rajtam. Jó lett volna legalább a buszból látni, ahogy bottal megy az utcán vagy ül egy padon a Széchenyi téren. Nem tudom, miért, de minduntalan az a Sartre-mondás járt az eszemben, hogy *„a halál az élet folytatása nélkülém”*. Az egyetem épületére május elején kitűzött fekete zászló utólag visszamenőleg is igazolta ezt a megérzésemet.

Siposné Cserjés Mária (*Novák György* tanítványa, majd kollégája a III. Béla Gimnáziumban): [...] Fantasztikus kolléga volt! Elsőként

jött oda, hogy tegeződjünk, hiszen kollégák lettünk. Kezdő tanárként ez nagyon jólesett. Rögtön felajánlotta, hogy bármi problémám lenne, kérdezzek, szóljak. Rendkívül segítőkész volt! Fiatal házasként akkoriban építkezésbe kezdtünk, ő rögtön jött betonozni, ásni, téglát hordani. Nagyon meleg nyár volt, de mindig ott volt. Egyszer nagyon megijedtünk, mert csak a lábát láttuk kikandikálni a vizeshordóból. Rohantunk oda, azt hittük, véletlenül beleesett. Mire odaértünk, kipattant, és azt mondta, hogy egy fejesugrással hűtötte le magát, merthogy nagyon melege volt. Laza, hóbortos, nagyon művelt, kedves ember volt, és még sorolhatnám a pozitív jelzőket.

Kapásné Gavlik Zsuzsanna (a *dunaújvárosi Széchenyi István Gimnázium ny. angol-történelem szakos tanára, tanítvány a III. Béla Gimnáziumban*): Baja, III. Béla Gimnázium. Angol tagozat, a hetvenes évek közepén. A tanár bejön, kezében gitár. Ő Novák tanár úr. 14 évesen egy új világ nyílik meg előttünk. Nemcsak nyelvet tanulunk, hanem irodalmat, történelmet, popkultúrát. Angol versek. Artúr király és Ezra Pound. filmek és a Beatles. Órái már-már egyetemi szintűek. Ahogyan a dolgozatok is... Ő az osztályfőnökünk! Mi vagyunk első és egyetlen gimis osztálya. Magáz minket, de velünk táncol. Nála magas a mérce, de kiáll mellettünk. Bélás avatás és osztálydekoráció. Kirándulások és egy nagy utazás. S a felejthetetlen angol estek: skót tánc, dalok, jelenetek és a Yeats-vers, amely a mai napig elkísér: „When you are old and grey, And nodding by the fire...” [Magyarul: Ha megöregszel s szürke néneként/ Ott bólogatsz a tűznél...Kardos László fordítása – a szerk.] Ő George. A tanárom, mentorom.

Dr. Heitzmann Judit (a *bajai III. Béla Gimnázium ny. angoltanára, Novák György tanítványa a gimnáziumban*): Már egészen korán angol regényeket adott a kezünkbe, hatalmas könyvtára volt. Én is szívesen vettem bele magam az angol könyvek világába, de igazán csak később, angoltanárként értettem meg az idegen nyelven történő olvasás fontosságát. Motiválni is a kultúrán, irodalmon keresztül motivált. Megalapította a *György-díjat* (George Prize), amelyet minden évfolyamon az angolos csoport leglelkesebb diákja nyerhetett el. A díjazottakat mi választottuk, tanév végén szavaztunk arról, ki kapja az aktuális évi díjat, ami természetesen egy angol nyelvű regény volt.

1973 nyarán gimnazistaként életünk legnagyobb élménye volt, hogy egy „igazi angol-lal” találkoztunk. *B. S. Johnson* (1933-1973) angol kísérleti regényíró és költő *Szerencsétlenek* c. regénye ekkor jelent meg Magyarországon. „George” az ő műveiből írta egyetemi szakdolgozatát, és baráti kapcsolatot ápolt az íróval. Munkásságát mi is ismertük, különböző angolos rendezvényeken szavaltuk a verseit, olvastuk regényeit. Amikor Magyarországra érkezett a regény kiadása alkalmából, George meghívta őt és szakköröseit a szentlőrinci szülői házba. Az udvarban sátoroztunk, az édesanyja főzte gulyást ettük, Johnsonnak a műveiből összeállított műsorral kedveskedtünk, énekeltünk, angolul beszélgettünk, és élveztük, hogy ez velünk történik meg.

Régaisz Erzsébet (az *MNÁMK angoltanára, tanítvány a III. Béla Gimnáziumban*): Tisztelettel, szeretettel és hálával emlékezem George-ra, aki 1973-1977 között a III. Béla Gimnáziumban osztályfőnököm, angol nyelv- és történelemtanárom volt. Tisztelet-

tel emlékezem rá széles körű műveltségéért, elhivatottságáért, nyitott személyiségéért és azért, hogy abban a korban megtanított bennünket nyitott szemmel és kritikusan szemlélni a világot.

Szeretettel emlékezem rá, mert osztályfőnökként segített, támogatott és motivált bennünket. Sok közös programot, kirándulást szervezett, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy egymást segítő, összetartó közösséggé fejlődjön osztályunk. Összetartozásunk jelképe egy függöny volt, amelyet első osztályban készítettünk sok kis anyagból, négy éven keresztül lógott az osztályterem végében, majd negyedik osztályban feldaraboltuk, és mindenki kapott egy csíkot belőle. [...]

Hálával emlékezem rá, neki köszönhetem, hogy én is angoltanár lettem. Már az első találkozásunk meghatározta sorsomat. 8. osztályos koromban találkoztam vele először, amikor beiskolázási tájékoztatót tartott. Emlékszem egy hosszú hajú, szakállas, farmernadrágos, tornacipős tanárra, aki olyan lelkesedéssel beszélt az angol nyelvi tagozatról, hogy eldöntöttem: én oda fogok jelentkezni! Tanárként szigorú volt, sokat követelt, de ezáltal sokat is tanultunk tőle. Csak egyetemi tanulmányaim során érzékeltem, hogy milyen magas szintű tudást kaptam a középiskolában.

Kiss Tibor (rosz-angol szakos nyelvtanár *Nyíregyházán, tanítvány a „Bélában”*): Az angol nyelvi tagozatra jártam, ő volt az osztályfőnököm és az angoltanárom. Orosz-angol szakos tanárként mindmáig nem csupán szeretettel és tisztelettel gondolok George-ra, hanem barátként is – az emlékek elevenen élnek bennem. Vele szerettük meg a scrabble-t. Hatalmas scrabble-partikat játszottunk egy-egy angolórán, az osztály angolos fele teljes létszámban az asztal fölé görnyedve húzgálta a betűket a magasabb pontokért.

Akkoriban adtuk elő *B. S. Johnson Down Red Lane* című darabját. Ebben én játszottam az éttermi asztal alatt a vendég gyomrát; életem legemlékezetesebb és máig egyetlen színi szereplése volt. Először a forgatókönyv szerint éhes gyomorként korogtam, majd mindenféle hangok közepette küzdöttem a hortobágyi palacsinta emésztésével... [...]

George örült osztálykirándulásokat szervezett nekünk. Voltunk Zirc környékén például, ahol hatalmas erdei túrákon fárasztotta a csapatot... Elvitt minket egy Kijev-Moszkva-Leningrád útra is. [...] Negyedikben elkísért kettőnk az angol nyelvi OKTV országos döntőjébe. Nagy öröm volt – nem hiszem, hogy sok középiskola büszkélkedhetett az-za, hogy egyszerre két diákja is bejutott a legjobb húsz közé...



Novák György 1977-ben végzett bélás osztályával (Horváthné Bálint Klára archívumából)

Sokat tanultam abból az esetből is, amikor egy iskolai ünnepségen kissé lezseren jelentünk meg, amit ő határozottan szóvá tett, és sürgős nyakkendő-igazítás lett a következménye. Utána gyorsan elhatároztuk – természetesen a legnagyobb titokban –, hogy másnapról öltönyben, kifogástalanul megkötött nyakkendőben jövünk iskolába. A sors úgy hozta, hogy éppen a kifogástalan elegancia első napján egy lovasszekér érkezett a gimnáziumba valamilyen szállítmánnyal, és egy fiúbrigád segítségére volt szükség. Valahogy a mi osztályunkat jelölték ki a feladatra... Így aztán öltönyös rakodómunkások kocsiztak keresztül a belváros utcáin, a lópaták klattyogása közepette. („*Ha már nyakkendőt kötsz, akkor kösd meg rendesen...!*”)

[...] Angolórán azt is gyakoroltuk, hogy írásbeli fordítás készítésekor nem elég egyszerű leírni a lefordított változatot, hanem kell egy nagyon pontos, bár talán magyartalanul hangzó első verzió, ezt kövesse egy magyarul elfogadható hangzású második változat. [...] Kamaszkori elbizakodottságom azt súgta, hogy annyira mestere vagyok a fordításnak, nekem nincs szükségem két verzióra, rögtön a másodikikat tudom produkálni. Év végén emiatt négyes került angoltól a bizonyítványomba. Amikor fordítást tanítok a diákjaimnak, mindig szeretettel gondolok George-ra, és persze a két verziós fordítást várom el én is. [...]

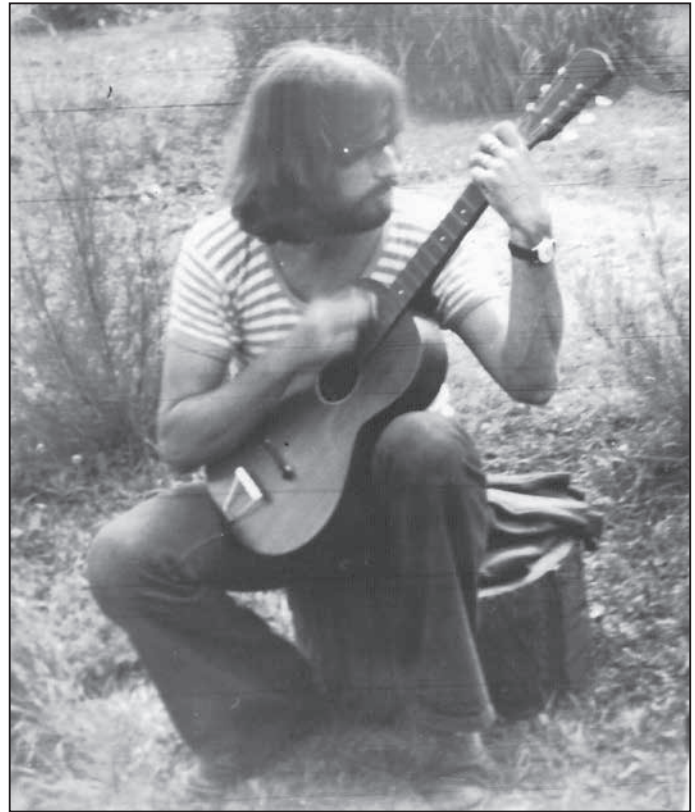
Dr. Szirmai Monika (a *Hiroshima International University* professzora, bajai tanítvány): Én a rivális középiskola francia tagozatára jártam, ahol nem volt angol nyelvoktatás. Mivel angol-francia szakon szerettem volna továbbtanulni, segítségre volt szükségem. Fél évnyi rábeszélés után végül üzent Novák Gyuri, hogy menjek el hozzá meghallgatásra. Legnagyobb meglepetésemre a „felvételi” mindössze két részből állt: az első egy mondat fordítása volt: „*Könnyebb a tevének átjutni a túfokán, mint a gazdag emberek bejutni a mennyországba*”. A második feladat pedig az volt, hogy magyarázzam el, hogyan működik a lemezjátszó. A sikeremet az „*eye of the needle*” [a túfoka – a szerk.] kifejezés ismeretének köszönhettem – és tanítványává fogadott. Soha nem fogadott el pénzt az órákért. Azt mondta, számára nagyobb elismerés, ha kevesebb, mint egy év alatt felkészít az egyetemre – ezzel növelve a hírnevét. Nélküle egészen másként alakult volna az életem. Büszke vagyok arra, hogy a tanítványa lehettem.

Horváthné Bálint Klára (tanítvány a III. Béla Gimnáziumban): Egy jó nevű iskolának kell, hogy legyen iskolaújsága, ahol javaslatokat, tapasztalatokat, élményeket lehet megosztani. 1974-ben, Novák tanár úr első osztálya-

ként lelkesedésünk, tenni akarásunk, az iskolai élet minden napjait elfogultság nélkül bemutató elképzeléseink erős szárnyakat adtak, és belevágtunk! A feltetelek szerényen, de adva voltak: egy stencilgép és hozzá papírok. Péntek délutánonként néhány órára szerkesztői megbeszélésekre és nyomtatásra használhattuk a kistanárit. A terv az volt, hogy az újság havonta 150 példányban jelenik meg. A szerkesztőbizottság tagjai – Novák tanár úr személyes ráhatásának eredményeként – jobbára az angolos osztályokból kerültek ki. [...] Én inkább a riporteri feladatokban, nyomtatásban segítettem rendszeresen. Az újság léte meghatározó volt, mert szabad időnk nagy részét kitöltötte. Néhányan még Kecskemétre is elmentünk a *Petőfi Népe* által szervezett diákújságírók továbbképzésére. Büszkék voltunk, hogy tevélegesen is részesei lehettünk az iskola diákéletének, és ezt a *Bélás* felelős szerkesztőjének is köszönhetjük.

Sipos (Berwinkl) Éva (magyar-német szakos középiskolai tanár, tanítvány *Bátmoston*): *Dzsordzs*nak neveztük magunk között már az első naptól fogva a falusi kis iskolánk életébe 1979 januárjában „berobbant”, szinte minden tekintetben meghökentető, szokatlan világszemléletet sugalló, torzonborz kinézetű tanár urat. [...] 6. osztályos voltam akkor.

Kaptunk tehát egy új tanár bácsit, aki a felső tagozaton orosz-, ének- és gyakorlati órákat tartott. Osztályfőnök is lett az 5.-eseknél, ami együtt járt akkortájt némi rajzevetői teendővel is. (Emlékszem, hogy a vörös úttörőnyakkendőben és fehér ingben ott áll osztálya élén a kisdobos- és úttörőavatáson... Mi sem állhatt tőle távolabb! Merthogy egyébként tetőtől talpig farmerben, viseltes tornacsukában, hátzisszákkal felszerelve száguldott ki hozzánk a kerékpárján minden áldott nap.) De ez ott akkor a munkaköréhez tartozó feladat volt, a rábizott gyermekeket és a tanítást pedig nagyon szerette.



Az ifjú angoltanár az elmaradhatatlan gitárral (Heitzmann Judit gyűjteményéből).

További képek és visszaemlékezések honlapunkon

Erre szépen lassan magunk is rájöttünk, ahogy haladtunk előre az időben és a tanulmányainkban. Új, szokatlan módszerei, stílusa eleinte szorongást keltett; szigorú volt, de igazságos és következetes. Mindig tudtuk, mire számíthatunk. [...]

Angol nyelvi szakkört is tartott. Soha nem felejttem el, ahogy már az első óra végére lelkesen fújtuk a *By The Rivers Of Babylon* című, örök emlékezetű *Boney M*-nótát, meg később Foxi Maxi híres dalát, az *Oh My Darling Clementine*-t is... S mindezt *Dzsordzsi* gitárkíséretével, természetesen. Hát, mi kellett több egy kiskamasznak 1979-ben?

Talán akkor tanultuk leghatékonyabban az orosz nyelvet, amikor már nem volt tétje a tanórai munkának: a tanév vége előtti utolsó napokban. Novák tanár bácsi behozott egy méretes fatáblát, nagy zsáknyi fakockával. Most már tudom: *scrabble* volt, cirill betűkkel. Hatalmas csatákat vívtunk, gyártottuk az orosz szavakat, ragoztunk és vitáztunk, mint azelőtt és azóta senki soha ebben a kis falusi iskolában. [...]

Legközelebbi találkozásunk évekkal később, a szegedi egyetem bölcsészkarán történt, amikor bátorítóan odaintetett a tanterem ajtajából, mielőtt nekiveselkedtem a felvételi vizsga feladatlapjának. Megnyugtató volt ezekben a feszült percekben az ismerős mosoly és hozzá a dörmögő jókívánság. Nem angol szakon végeztem, de csoporttársaim el-

mondásai alapján tudtam, őket is ugyanazzal a következetes, szerető szigorral terelgette, mint minket, kisdíákokat egykoron. Volt, hogy összefutottunk a nyelvi tanszék folyosóján, volt, hogy leültünk beszélgetni is, ekkor végig kellett sorolnom, melyik bátmonostori közös ismerősünkkel mi van éppen. („Éva, maga jobb, mint egy osztálytálatkozó!”)

Utolsó emlékem róla a közösségi médián küldött üzenete, melyben gratulál ahhoz, hogy immár a gyermekem szerzett diplomát a Szegedi Tudományegyetemen. Összegzőként nem tudom más szóval kifejezni, miként maradt meg „Dzsordzsi” az emlékezetemben, mint ezzel: TANÍTÓ, a szó szakmát jelentő, de annak legtágabb értelmében is. Szerette, amit csinált, az úgy volt fontos, nem a körités. Nagyon jól el tudta különíteni, mi számít és mi nem. Szabad lélek volt, ezt képviselte, üzente minden megnyilvánulásával. Úgy hiszem, sokan őrizzük magunkban ezt belőle, és visszük tovább tanárságunkat, emberségünket alapvetően meghatározó értéként.

Nevelős Zoltán (az *MTVA filmszerkesztője és -fordítója, Novák György tanítványa a szegedi egyetemen*): Novák tanár úr az a fajta szigorú tanár volt, aki nem átvészszelendő próbatételt jelentett egyetemi tanulmányaimban, hanem akivel minden óra élvezetes és gazdagító volt. Fordítás órái igazi műhelyfoglalkozásokként maradtak meg emlékezetemben, és ha bármikor fordítok, mintha ott ülne velem a billentyűzet szélén, a tőle tanultakra támaszkodom.

A válaszható szemináriumok között kurióznak számító, popkulturális témái arra adtak lehetőséget, hogy végre saját pályán érezhessük magunkat, olyan dolgokkal foglalkozhassunk tudományos igénnyel, amelyek egészen máshogy érdekeltek és izgattak bennünket, mint a szűken vett tananyag. A *Star Trek: The Next Generation* sorozatnak szentelt órákat külön esti vetítés egészítette ki, VHS-kazettáról néztük a ki tudja honnan, eredeti nyelven felvett epizódokat, és idővel mind a sci-fi szubkultúra e kis szegmensének rajongói lettünk a tanár úr körül, vele teljes egyetértésben. [...]

Később, amikor egy új túrakerékpár vásárlása után régi Csepel biciklim hirdetésére nagy megszeppenésemre Novák tanár úr jelentkezett, egy este eljöttek albérelemhez kiskamasz fiával, akinek a kerékpárt szánta. Valami jelképes összegben megegyeztünk: hangsúlyoztam, mennyire fontos nekem, hogy jó kezekbe adjam tovább első komolyabb bringámat. Most, hogy a tanár úr elment, az a kép lebeg elém, ahogyan a kapuból utánuk nézek: szeretettel terelgetve kislát elindul, fél kézzel tolvaja a kerékpárt. Isten nyugosztalja, tanár úr!

Dr. Vajda Zoltán (az *SZTE Angol–Amerikai Intézetének habilitált egyetemi docense, kolléga az egyetemen*): Baján mélyítette el szakmai tudását és hatott először a fiatal generációkra, és itt ismerkedett meg második feleségével. A későbbiekben is gyakran emlegette a bajai tanulóéveket. [...]

1979-ben, a szegedi József Attila Tudományegyetemről érkező felkérésnek eleget téve kezdett el oktatni angol szakon – elsősorban történelmet. A korábbi történelem–angol középiskolai tanári képesítése mellé pedig megszerezte a magyar szakos tanári képesítést is, és hamarosan megvédte doktori értekezését, melyet Ezra Pound *John Adams Cantói*ról írt.

Oktatói tevékenysége elsősorban az angolszász országok történelmére terjedt ki, de emellett a fordítóképzésből is kivette a részét. Angoltanárok, fordítók és bölcsész szakosok nemzedékeit oktatta – a költővel szólva – nem középiskolás fokon. Munkáját minden körülmények között a szakmai igényesség, precizitás és szigorúság jellemezte. [...] Legyen akár a bayeux-i falikárpit ikonológiai elemzése, az angol királyi dinasztia családfeinak memoriterként való számonkérése vagy a saját korában úttörőnek számító detektív-, kém- vagy halottkém- és utazási irodalom témájú szemináriumok – ezek mindegyike maradandó élményt – akár pozitív akár negatív értelemben – jelentett a hallgatóság számára. Közülük számosan választottak szakdolgozat vagy TDK-dolgozat témákat is Novák tanár úrnál, vagy kerültek olyan helyekre tolmács-fordítóként mint Brüsszel vagy Strasbourg, vagy lettek neves filmszinkron-fordítók.

Tudományos munkássága elsősorban az amerikai modernista irodalom, azon belül is Ezra Pound művészete köré összpontosult, publikációs tevékenysége is e téren tekinthető jelentősnek. Ugyanakkor számottevőnek mondható még szak- és műfordítói tevékenysége, mely leginkább két irányban teljesedett ki: a középkori magyar történelem angol nyelvű publikációi, a Szegedi Középkorász Műhely olyan kiemelkedő alakjaival összefüggésben, mint *Kristó Gyula* vagy *Makk Ferenc* professzor. Ugyanilyen intenzív fordítási tevékenységet folytatott a magyarországi holokauszt történetének kutatása kapcsán, elsősorban *Karsai László* és *Molnár Judit* tudományos eredményeinek angol nyelvű fordításai révén. Pound költészete kapcsán feltárt kínai kulturális kapcsolat által is inspirálva beiratkozott egy kínai nyelvtanfolyamra a szegedi Konfuciusz Intézetben, és a kurzust abszolváló legidősebb tanulóként felkerült az intézmény dicsőségablójára is.

Baja nagy szülőttéhez, Jelky Andrásához hasonlóan ő is különös érdeklődést mutatott az utazás, a kalandok, a távoli egzotikus kultúrák iránt. A kínai étkezési szokásokban a nagy elődjének leírása szerint oly fontos szerepet játszó cserebogárral, valamint a szegedi halászlével szemben mindig előnyben részesítette a bajai változatot, amit hosszú, súlyos betegségét lezáró halála után most már valahol a túlvilágon, talán Ezra Pound társaságában élvezhet tovább.

Dr. Molnár Edit Katalin (az *SZTE Nevelés-tudományi Intézetének adjunktusa, tanítványa az egyetemen*): [...] Elsőéves egyetemistaként az angol történelem előadásán találkoztam először vele. Ez a kurzus volt az, amely talán a legérthetőbben, legmegfoghatóbban megmutatta nekünk, mennyire más az egyetem, mint bármi, amit korábban ismertünk – mást, más-ként kell tanulnunk és nagyon más szemmel, a részletekre és az összképre is figyelve; bármit is hittünk magunkról, a műveltségünkön is sokat kell még dolgoznunk. A hallgatóként egy-másfél óras vizsgák nála a személyes legendáriumaink részévé váltak. [...] Az a ritka tanár volt, akin egyértelműen láttuk a tudás örömét.

Hatalmas szerencsénk volt, hogy nála tanulhattunk angolról magyarra fordítani. Hogy például *Douglas Adams* akkor még magyarul nem elérhető *Galaxis útikalauz stopposoknak* c. könyve volt az egyik forrásszöveg, az csak vidám anekdota. A fordítást szakmaként tanította, a piac elvárásrendszerét érvényesítette velünk szemben is az órákon; nehéz, de hatékony eszközökkel tette világossá a határokat. Például a beadott (papíron, mechanikus írógéppel készült) fordítások margószélességét ellenőrizte, s ahol az kisebb volt a megadott értéknél, 2,5 cm-es ragasztószalaggal állította helyre a margósávot, majd a megmaradt szöveget értékelte – ami nyilván hiányos és így értelmetlen volt. „Fordításban nem értelmezhető »elégéses« minőség” – mondta, és be is láttatta velünk, hogy nemcsak az angol, hanem a magyar nyelvi szintünkön is tudatosan fejleszteniünk kell, ha ezzel akarunk foglalkozni. Heti 4-5 napot dolgoztunk egy-egy feladaton (3-4 gépelt oldal), és amit eközben megtanultunk, ahhoz kétszer ennyit hozzátett az a másfél óra, amelyben a feladat megoldásait megbeszélte velünk. Akit tehetősnek látott, annak sok támogatást adott, bevonta fordítási projekteibe, tapintatosan és hatékonyan mentorálta.

Rengeteget tanultunk tőle. Csak ismételni tudom, amit az SZTE Angol–Amerikai Intézet megemlékezésében írtak kollégái (akiknek nagy része, hozzám hasonlóan, diákja is volt): „Mindezért hálásak vagyunk, amíg élünk.” ■

Öt évtized a bajai cselgáncsért – Gyuró László emlékére

Összeállította: András Barna és Zalavári László

■ Újabb nagy veszteség érte a közelmúltban Baja sportéletét: 85 éves korában, 2025. május elsején elhunyt Gyuró László mesteredző, a bajai cselgáncssport megalapítója. A tősgyökeres bajainak számító kiváló sportember az 1960-as évek elején, Kecskeméten folytatott szakmai tanulmányai idején ismerkedett meg a dzsúdóval, amit aztán budapesti testnevelési főiskolai tanulmányai alatt is folytatott, és versenyzőként válogatott kerettségig jutott. 1965-ben tért vissza Bajára, ezt követően – immár edzői diplomával a zsebében – látott hozzá a sportág helyi alapjainak lerakásához. Szinte a semmiből építette fel az egyesületi kereteket, teremtette meg az edzésekhöz a helyszíneket, jutott hozzá a szükséges felszerelésekhez. Ezt követően elsősorban a különböző egyesületi neven (Fatömegcikk SE, Bajai ÁG Medosz, Bajai SK, Bajai Judo Klub, Mogyi Bajai Judo Klub) szereplő bajai cselgáncsozók vezetőedzőjeként, illetve szakosztályvezetőjeként tevékenykedett. Az egyesület számos sikeres versenyzőt nevelt ki az évtizedek alatt: Kacsúr János, Tamás László és Hangyási László felnőtt magyar bajnok és válogatott kerettag lett (utóbbi később Pakson olimpiai és világbajnok versenyzők edzője lett), Pekli Mária Európa-bajnoki ezüst- és – már ausztrál színekben – olimpiai bronzérmes szerzett, a számtalan korosztályos sikerről nem is beszélve. A 7 danos mester edzői munkája mellett nemzetközi bíróként is tevékenykedett, és nagy szerepe volt az iskolai dzsúdóoktatás bevezetésében is, rövid ideig a magyar női válogatott mestere is volt. Korábbi versenyzői közül többet (András Barna, Radics Attila) indított el az edzői pályán. A mesteredző számos szakmai és városi kitüntetés birtokosa volt: többek között a Bács-Kiskun Megyei Kiváló Nevelőmunkáért (1987, 1989, 1993), Baja Város Sportjáért (1997), A Magyar Judo Aranyfokozatú Kitüntetése (2018), A Magyar Judo Szövetség Életműdíja (2023). A legnagyobb elismerést azonban vélhetően azzal kapta meg, hogy még átélhette azt, hogy 2024-től a dzsúdósok által használt Vasvári utcai sportlétesítményt Gyuró László Sportcsarnok névre keresztelték át. Szerkesztőségünk ezúton tisztelettel hajt fejet emléke előtt, és őszinte részvétét fejezi ki az elhunyt családjának. Nyugodjék békében!

Az alábbi összeállításban pályatársak, tanítványok vele kapcsolatos emlékeit idézzük fel – a teljesség igénye nélkül.

Kovács Dénes (A Mogyi Bajai Judo Klub edzője, szakmai alelnöke): Sokan, sokféle módon szólítottuk: kinek Laci bá, Laci bácsi, másoknak mester, volt aki senseinek hívta, nekem egyszerűen csak Laci volt. Kettőnk kapcsolata megengedte, hogy így szólítsam.

Hogyan lettem bajai honpolgár? Néhány gondolatmal elmesélem „bajaiságom” kezdetét. Igaz, hogy rólam szól a történet, de a másik főszereplője Gyuró László, az akkori Bajai Sportkör cselgáncs szakosztályának vezetőedzője. A történet néhány évtizeddel ezelőtt kezdődött, így hát visszamegyünk kicsit az időben. 1979 augusztusában, a szekszárdi laktanyában leszerelés előtt álló sorkatona, amolyan öreg katona voltam. Egyik vasárnap délelőtt dörgedelmes hangon hívatott az ügyeletes tiszt: „Kovács honvéd, látogatója van, jelenjen meg a látogatói szobában!”

Lementem. Egy jól ismert arc fogadott, ismerős hanglejtés, energikus kézfogás – Gyuró László, a versenyzői körökben rettegett bajai dzsúdósok vezetőedzője előtt álltam: „Szevasz, Dini!” (Akkoriban így szólított.) „Nem húzom az időt, Dini, azért kereslek itt és most, mert el akarlak vinni a BSK-ba utánpótlásedzőnek. Mit szólsz hozzá? Két hét múlva leszerelsz, és szeptember elsejétől ott dolgozol nálam Baján. Ne mondj most semmit, ráérsz dönteni egy fél órában belül!” Gondolhatják, mint akit fejbe vágta, úgy álltam ott előtte, egyből le is ültem a padra. Nem vártam a válasszal fél órát, hanem rögtön rávágtam: „Megyek, Laci!” „Ez az, Dini, tudtam, hogy nem fogsz sokat tőkünni! Beszélék a parancsnokoddal, és holnapra kapsz eltávozást. Gyere át Bajára, hogy a részleteket megbeszélhessük, bemutatlak a vezetőségnek, és annyi!”

Így is lett. Másnap délelőtt már a BSK ügyvezető elnöke, Berwinkl Mihály és társadalmi elnöke, dr. Szenti János is fogadott, ő bemutatott nekik, és egy óra alatt megegyeztünk mindenben. Így aztán 1979. szeptember



Gyuró László (1940-2025)

elsején hivatásos dzsúdóedző lettem a Bajai Sport Körnél. Hatalmas ugrás volt ez az életemben, Laci nagyon sokat segített abban, hogy igazi bajai lehessenek, minden problémámat megoldotta a beilleszkedéssel kapcsolatban.

Gyuró Lacit mindenki ismerte a városban, nekem is megnyitotta a kapukat, segített lakáshoz jutni a családomnak – ez akkoriban nagy szó volt –, szerzett munkahelyet a feleségemnek, óvodát a fiamnak, mindent előkészített, hogy teljes erőmmel a dzsúdónak élhessek. Hamar sikerült beilleszkedtem egy nagyon jó csapatba: együtt edzősködtem Beck Ferivel, Bánki Lajossal, később Lehoczki Gyulával, Gál Tibivel és Kacsúr Jánossal. Mindegyikük kiváló sportember és nagyszerű dzsúdoka. Gyuró Laci igazi főnökünk volt a dzsúdóban, megkövetelte a következetes, egységes edzői munkát, felépítettük a korosztályos rendszert az egyesületben, a város összes általános iskolájában jelen voltunk, fontos részei lettünk a város sportéletének, terjeszkedtünk a környező településeken is. Építettük a cselgáncs sportág jövőjét a városban és az egész Felső-Bácskában. Baja egyik vezető sportegyesülete lettünk, szinte nincs is olyan család Baja városában, amelynek ne lenne valamilyen kötődése sportágunkhoz!

Soha nem felejttem el Gyuró Lászlónak, hogy beindította egész életemet, és egy fiatal emberből férfit faragott, aki nagy munkabírási, egész életre elkötelezett dzsúdóedzővé vált. Hálás szívvel köszönöm Lacinak, hogy meghatározó része volt az

életemnek! Minden bajai dzsudoka nevében köszönöm, hogy velünk volt! Nem búcsúzunk Lacitól, csupán elköszönünk, hiszen „mindig velünk voltál, és mindig velünk is maradsz”. Találkozunk az égi tatamin. Legyen könnyű az utad!

Kacsúr János (felnőtt magyar bajnok, válogatott dzsudós tanítvány, majd edző) 1967-ben találkoztam először Lacival (akkor még Laci bácsi). *Mede Pisti* („Maci”) az alkarján vitt be edzésre a Legényegyletbe, 18 kg voltam akkor.

Laci bácsiról az első benyomásom elég ijesztő volt. Aki ismerte, annak nem kell külön részletezni. Nagyhangú, szigorú, de ezzel együtt barátságos, jó kedélyű, következetes, ám pozitív érzelmeit kimutatni nem igazán tudó, ugyanakkor társaiért, tanítványaiért végletekig, bármi áron kiálló ember volt. Jóságát, érzelmeit tettei, cselekedetei mondták el. Én akkor ebből csak a szigorú, hangos, parancsolgató edző bácsit láttam. Amikor először meglátott, azonnal elnevezett *Bőregémek*. 1969-ig az is maradtam. Akkor nyertem meg az első magyar bajnokságomat, amelyen kordedvzménnyel indulhattam 29 kg-ban. *Soha többé* nem voltam Bőregér. Pedig azt is szerettem, tőle kaptam.

És mit kaptam, kaptunk még tőle? Mindent. Második apánk volt. Aki nála megmaradt, mint tanítvány (hisz elég egyedi stílusa volt, amit én nagyon bírtam), abból ember lett. Teltek az évek, évtizedek. Elkerültem Bajáról, de ha hazamentem, irány a csarnok. Ha Laci bent volt, nagy-nagy örömmel ölelkezünk össze. Utoljára tavaly, a sportcsarnok névadóján találkoztunk. Több év után. Egy-más nyakába borulva sírtunk. Pedig csak egy voltam a sok száz tanítványából. Nagy ember volt. Az egyik legnagyobb az életemben. Szia, Laci bácsi!

Tamás László (felnőtt magyar bajnok, válogatott cselgáncsozó, edző) Kilencéves voltam, amikor Gyuró László bejött a suliba egy órára, és hívott, hogy menjünk dzsudózni. Fogalmunk sem volt, hogy mi az a dzsudó, de ahogy előadta, jó bulinak tűnt.

Hatan egyből jelentkeztünk az osztályunkból, és az iskolából még jó páran.

A Központi Fiúiskola tornatermében volt az első edzés. A gimnasztikát ismertük a tornaórákról, de hogy miért kellett esni tanulni, azt nem tudtam megérteni. Honnan, hová és miért kell esni? Sokáig nem értettem, de mindegy is volt. A társaság jó volt, és az edzőnk, akkor még csak Laci bácsinak hívtuk, mindig talált valamit, amivel lekötötte a figyelmünket. Aztán lassacskán bevezetett a sportág rejtelmeibe, majd ver-

senyekre is kezdtünk járni. Így belőlem versenyző, Laci bácsiból pedig *Edző bácsi*, majd hamarosan *Mester* lett.

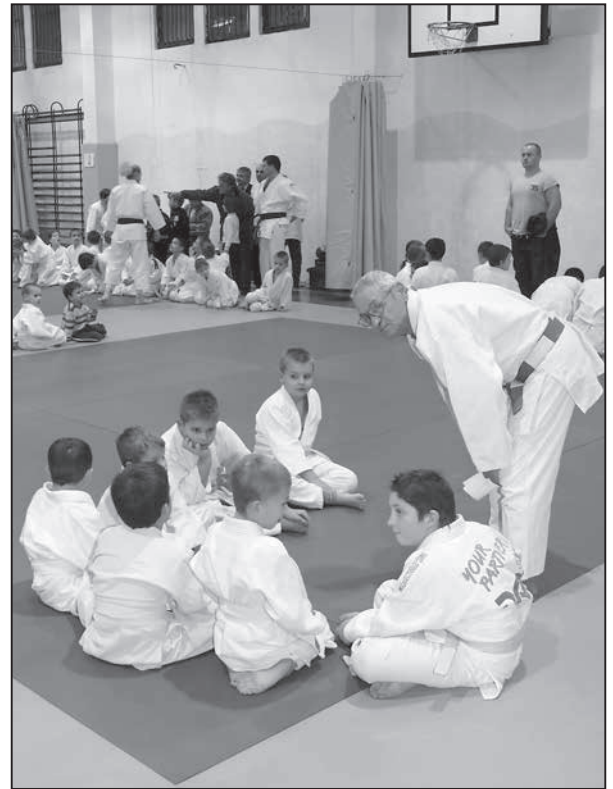
Edzői módszereit sokan nem szerették, ők el is maradoztak az edzésekről. Voltak bizonyára olyanok is, akik szerették, de rájuk sajnos nem emlékszem...-) Voltak, akik ugyan-csak nem szerették, de túrték, mert olyanok szerettek volna lenni, mint ő. Később beláttam, hogy az eredményes versenyzéshez pontosan az kell, amit tőle kaptam.

Mire középiskolás lettem, már több időt töltöttem vele az edzőteremben, edzőtáborokban és versenyeken, mint otthon a szüleimmel. Így szinte a második apám lett. Bármikor fordulhattam hozzá bármilyen kérdéssel, tudott segíteni. Még magánéleti témában is gyakran fogadtam meg a tanácsait. Szakmai területen ez sosem volt kétséges, hiszen együtt járva országot-világot, mindenhol azt tapasztaltam, hogy ismerik, elismerik, és a saját eredményeim is őt igazolták. De nem csak a sajátjaim. Mellettem számos versenyzőtársam nőtt fel, és ért el szép eredményeket. Például Magyarország jelenleg legmagasabban kvalifikált szakembere, *Hangyási László* (9 danos mester) sportpályafutását is ő indította el. (Az olimpiai és világbajnok Kovács Antal mestere lett később.)

Akik ismerik munkásságát, elismerik, de a sportágtól távolabb állók számára is Gyuró László mester neve egyet jelent a bajai dzsudóval. Amit hátrahagyott, örökre megmarad. Sajnálom, hogy a sors úgy hozta, hogy nem tudtam továbbvinni munkáját.

Pályafutásom csúcán elküldött, hogy szerezzek edzői képesítést a TF-en. Úgy éreztem, engem szán utódjának. A sulit elvégeztem, de nem tudtam a helyére lépni. Ennek több oka is lehetett, de már látom, ha minden összejön, akkor sem lettem volna képes erre. Amikor elkezdtem a versenyzést, 2 évig mérkőzést sem nagyon nyertem. Gyakran mondogatta ilyenkor: „*Kitartás! Nem béna vagy, csak későn érő.*”. Ebben is igaza lett. A harmadik évben minden versenyt megnyertem, és országos bajnok lettem.

Dr. Gergely Tamás (ny. ügyvéd, a Bajai SK cselgáncs-szakosztályának egykori vezető-



A dzsudócsarnok avatóján is tatamira lépett

je): Az 1980-as évek közepén *dr. Szent János*, a BSK elnöke felkérésére vállaltam el a dzsudó szakosztály vezetését. Akkor ismertem meg Gyuró Lászlót. Határozott, az elve-ért a végsőig küzdő ember volt. Sok közös élményben volt részünk. Ismeretségünk kapcsán kerültem a Magyar Judo Szövetség felügyelőbizottságába, ahol elnöki tisztséget töltöttem be.

A nagyobb nemzetközi versenyekre, edzőtáborokba közösen utaztunk. Arra mindig figyeltünk, hogy a versenyzők között legyen olyan személy, aki felkészül az adott hely történelmi, kulturális, földrajzi nevezetességeiből. Ha tudtuk, összekötöttük a kellemes haszonnal. A rengeteg reprezentációs program ellenére Laci mindig figyelt arra, hogy egyetlen edzésről se maradjon le. Ha késő estig tartott a program, ő akkor is az első volt, aki megjelent másnap reggel az edzésen.

Egymást segítettük a dzsudószakosztályban. Neki köszönhetem, hogy fiam is megismerkedett a cselgáncs alapjaival. A sportági eredményeket azóta is naprakészen követi. Én próbáltam segíteni a BSK versenyzőit munkalehetőséghez, lakáshoz jutni. (Akko-riban ez így működött.) Arra mindig nagy gondot fordított a mester, hogy tanítványai legalább valamilyen szakmát kitanuljanak. Ha kellett, az osztályfőnökkel vagy az iskola vezetésével is tartotta a kapcsolatot. Fájó szívvel búcsúzom tőle.

Andrási Barna (a *Mogyi Bajai Judo Klub vezetőedzője, testnevelő tanár, egykori dzsúdós tanítvány*): Kedves Laci bácsi, néhány személyes élménnyel szeretnék elköszönni. Sajnos csak így tudom már elmondani, hogy köszönök mindent. Nézem a fotókat, olvasom a Laci bácsiról készített cikkeket, a *Bajai arcélek* sorait, és hagyom, hogy az emlékek feltörjenek belőlem; van belőlük bőven.

10 éves voltam, amikor beléptem a Vasvári Pál utcai terembe. *Dénes bácsi* jött elém, és azt mondta: jó helyen vagyok. Már tudom, hogy igazat szólt, hiszen olyan emberekkel kerültem kapcsolatba a klubban, akik nem csak dzsúdóedzők voltak, hanem megmutatták az igazi dzsúdós utat. Egy életmódot, amelyet Gyuró László honosított meg Baján. Hamar megismertem a bajai dzsúdós családot, ahol Laci bácsira mint képzeletbeli családfőre emlékszem. Szigorú, kemény, megalkuvást nem tűrő edző volt. A „nagyok” edzője. Azoké a nagyoké, akikre mint félistenekre tekintetem: *Tamás Laci* („*nagy Sleppes*”), *Pencz Józsi* („*Cöpe*”), *Véghi Zsolti*, *Gál Tibi* („*Buló*”), *Tóth Laci*, *Tamás Attila* („*kis Sleppi*”) és még sokan tartoztak Laci bácsi csoportjába. Szerettem volna egyszer én is eljutni arra a szintre, de ahhoz még néhány évnek el kellett telnie. Laci bácsi néha velünk is kapcsolatba került, igaz, ilyenkor szinte megfagyott a levegő. Amikor elhangzott a „*Bokafogás!*” utasítás, lélegzet-visszafojtva vártuk, hogy lekerüljön a derekáról a fekete

öv, és csattanjon a fenekünkön. Csibészek voltunk, megérdemeltük. Tudtuk jól, sírni nem szabad.

Az egyik legemlékezetesebb csínytevésünk idején már Laci bácsi csoportjában edzettem. Egy időben előszeretettel használt egy bordásfalrudat fegyelmező módszereinek segédeszközeként. (Mi „*fa testápolónak*” neveztük.) Az egyik edzés előtt vettük a bátorságot, és pillanatragasztóval a parkettára rögzítettük a rudat. Miután Laci bácsi megérkezett a szomszédos Sport presszóból, ahol az egyesület irodája volt – és gyakran kellett a „*Szövibe*” (Magyar Judo Szövetség) telefonálni –, elkezdődött a munka. Természetesen ezúttal is eljutottunk arra a pontra, amikor már kevés volt a nagy hang. Ment is Laci bácsi a nevelő eszközért. A térelválasztó függöny alól lestük, mi történik. Az első mozdulatra üres kézzel emelkedett fel, majd a következő már sikeres volt, és azzal a lendülettel repült is a rúd. Mire Laci bácsi a függönyhöz ért, már együtt nevetett velünk. Ma már elképzelhetetlen, hogy ilyen megtörténhet, de sokan vagyunk, akik ilyen és hasonló élmények mellett is szeretettel gondolnak a mesterre, és tudjuk, hogy a tatamin eltöltött évek segítettek abban, hogy életünk küzdelmeit egyenes gerinccel tudjuk megvívni. Ez az az út, amely túlmutat az edzőteremen és a versenyeredményeken.

Sok év múlva már edzőtársként fogadott. Egyike volt annak a nagy edzőgenerációnak,

amely tényleg mindent tudott a dzsúdóról. Tanított, életre nevelt, és ha kellett, a testi-lelki bajokkal is foglalkozott. Több alkalommal láttam komoly sérüléseket helyre tenni. Hatalmas tudása mellett felismerte, hogy mikor kell hátrébb lépni. Edző kollégáimmal azóta is tisztelettel igyekszünk megfelelni az általa lerakott értékeknek. Gyuró László nemcsak a versenyszintű dzsúdóban, hanem az iskolai cselgáncsoktatásban is úttörő szerepet vállalt. A Gyakorló Általános Iskolában meghonosított testnevelés órai dzsúdóoktatás immár 30 éve töretlenül működik.

Én személyesen csak köszönettel tartozom neki. Laci bácsival nemcsak az edzőteremben volt kapcsolatom. Hálás vagyok azért is, hogy fiaim születésekor ajándékkal kedveskedett. Az ajándékhoz két libát is kisütött a kerti kemencében. A legnagyobb kulináris élményem is Laci bácsihoz kötődik. Az egyik nemzetközi edzőtábor alkalmával néhány edzőtársammal együtt meghívott minket a kertjébe, és ikra-tej pörköltet készített túros csusza alapra. Azóta sem ettem annál finomabbat.

Mindig igyekeztem tisztelettel adózni a mesternek. Azzal is, hogy 80 éves koráig az utolsó tatamin töltött idejét a versenyző csoportommal együtt éltük meg. Innen köszönt el Laci bácsi, de reméltem, hogy még sok ünnepi alkalmat tudunk ajándékozni a mesternek. Van, ami elmúlik, és van, ami nem. Amit Gyuró László tett Baján, örökké

fennmarad. Nevét ma már csarnok viseli, munkáját tanítványok viszik tovább, emléket pedig tisztelettel megőrzi az egész dzsúdós társadalom.

Laci bácsi, ahogyan a tatamin, a küzdelem végén mondják: *Mate!* (Állj!), *Sore-made!* (a küzdelem vége). Nekem úgy tűnik, egy csatát elvesztettél, de az igazi háborúban győztél. Olyan dolgot alkottál, amiért sokan, rengetegen hálásak vagyunk. Családom, edzőkollégáim, tanítványaid, egyesületünk nevében mondhatom: hálás szívvel gondolunk rád, és emléked tisztelettel megőrizzük. *Rei!* (üdvözlés állásban). ■



A Vasvári utcai sportcsarnok, amely immár Gyuró László nevét viseli

Emlékképek Gergely Józsefné Békei Irén hagyatékából

Bajai vizeken (Rezét) – 1. rész

Közéteszi: Marosvásárhelyiné Gergely Anna

■ Anyám és apám szenvedélyes horgászok voltak. Ismerték és szerették a Dunát. Fialon evezős csónakjuk volt, és azzal bebarangolták a folyó bajai szakaszát. Végigeveztek a Vén-Dunán, a Rezét-Veránka szigetét körülcsónakázták, feleveztek a Fekete-erdőbe (a Gemenc északi része), és lefelé, a Kádár-Dunába is eljutottak. Sokszor meg is pihentek a Móricz-Duna meleg, homokos szigetén. A Türr István kilátó torkolatánál beveztek a Sugovicába, ahol a város alatt, a híd lábánál tartották csónakjukat, a Madarász-féle csónakórzóban. Első élményeim engem is a gerendákból összeácsolt tutajszerű kikötőhöz kapcsolnak, mert ott tanultam meg úszni.

Amikor egy kis pénzük összejött, megvették első csónakmotorjukat, egy kis *Terta* nevűt. Jó szolgálatot tett, mert már nem kellett korán hajnalban kelni, hogy a megfelelő, jó fogást ígérő horgászhelyre érjenek. Nálunk nyáron a szóbeszéd a Duna és a halak körül forgott, mindenki a halfogás kilátásairól értekezett. Anyám rendszeresen hallgatta a rádió vízállás-jelentését, még akkor is, amikor már öregen nem tudott horgászni menni. Sokszor várta haza Jóska délből, és ezzel kezdte: - „*Jóska! A víz Bécsnél ennyi, Paksnál meg ennyi, érdemes kimenni a Dunára!*”

Apám vett egy elegáns, lakkozott bordáscsónakot, amelyen amerikai motor volt, a csónak neve *Clemy*, a motoré *Lockwood* volt. Budapesten a Római-parti csónakházban vásárolta, és hajóval hozták le Bajára. Clemynek és Lockwoodnak nagy sikere volt a családban, de a városban is, a Sugovicán fürdőző ismerőseink – amikor meglátták a csónakot – integettek, kiabáltak: itt jön a Clemy! Ezt a csónakot is a Madarásznál tárolták, a Sugó-híd lábánál.

A régi ladikot, amelyen a *Terta* motor volt, 1940-ben Érsekcsanádön a kikötőben tartották, mert addig autóval mentek, és így közelebb voltak a Fekete-erdőhöz, ahová rendszeresen jártak harcsákat fogni. Egyre jobban elhatalmasodott rajtuk a horgász-szenvedély, különösen anyámon, érdekes és különös módon a halak nagy részét ő fogta. Ezt az idilli helyzetet a háború szüntette meg. Az autó kerekeit be kellett szolgáltatni, a benzinkorlátozás felszámolta a motorozást. Ahogy a front közeledett, már nem mertünk a vízre menni, jöttek a repülők is, egyszerűen féltünk! A repülőátadások Budapestet célozták, de a bajai Duna-híd sem kerülte el a lebombázást, ez végképp megszüntette a Dunára járást.

A háború befejeztével – amikor már lehetséges volt –, a csónakot a Duna-völgyi Főcsatorna dunai kifolyásához vittük, ahol *Loósz Mihály* megnyitotta csónakórzó telepét. A telep gyorsan benépesült, mert a háború miatt „kiéheztek” a horgászok a pecálásra, mindenki alig várta, hogy a Dunára mehessen. A *Terta* motor még jól szolgált. Amíg anyámék horgászni jártak, mi, a fiatalok a Vén-Duna sarkára jártunk kirándulni, fürdeni. Vasárnaponként reggel jól felpakolva csomagokkal, élelemmel, gyalogosan mentünk ki az akkor már újjáépített hídon a Duna-partra. Sokat fürödtünk, és jót ettünk a bográcsban főtt nyári lecsóból. A fantáziánkat nagyon izgatta a híd fölötti part részében elsüllyesztett hajó, de nem mertünk közelebb menni, mert féltünk, hátha bomba lesz benne.

Az évek múlásával lassan kezdett helyreállni a megszokott rend a Dunán. Minden vasárnap nagy baráti társasággal vonultunk ki a Vén-Dunára, jókat úszkáltunk, homokvárat építettünk a gyerekekkel: *Annával* és *Jávor Imivel*, akinek az édesapja későbbiekben a bajai vasútállomás főnöke lett. Estefelé hazaporoszkáltunk az orosz laktanyák melletti kis ösvényen a Szent László utcáig. Fialatok voltunk, meg se kottyant a gyaloglás, szívesen vállaltuk az örömmel eltöltött nap után.

1950-ben nagy baj érte a családot: államosították az üzletet, a házunkat is, szerencsére benne maradhattunk, de lakókat is beköltöztettek. Apám rendőri felügyelet alá került, ami kis idő múlva megszűnt, de sajnos egészségi gondjai adódtak a fogházban eltöltött idő következtében: alaptalan vádak az „irigyek”, és megszabadulás a „jóézésű” emberek vallo-másai miatt.

Megcsömörlöttünk a sok bajtól, megélhetésünk is egyre nehezebbé vált, de a Duna megvigasztalt minket. Ott volt a természet, a csend, a jó halfogás némi vigaszt adott. Apám szármunkra is csónakot épített, hogy nekünk is legyen lehetőségünk külön a vízre menni. A családnak kedves Clemyje az oroszok alatt (egy gh-s alakulat szállásolta be magát a házunkba!) etetővályúként volt szolgálatban, melléje kötötték a lovakat, megtöltötték abrakkal, és hol a tehének, hol a lovak ettek belőle. Hamarosan ki is rúgták az oldalát, javíthatatlanná vált. Mint csónak megszűnt létezni, csak a deszkái maradtak meg tűzifának. A *Lockwood* motor szerencsésen

megúsza, mert az üzletben egy ajtó mögé került, a „kirablók” nem vették észre.

Jóska a külön csónakkal örömmel és gyakran ment pecálni, akkoriban fogta élete legnagyobb és legszebb balinjait pergető dobással. Házassági évfordulónkra egy gyönyörű amerikai orsót vettem neki ajándékba Budapesten, amikor is nekünk kellett az üzletünk bútorait teherautóval – természetesen a mi költségünkön – a fővárosba szállítani az állami Ofotért bolt megnyitására. Egy árutárolót sikerült megmentenünk, sokáig könyvszekrényként tartottuk a szobánkban. Az üzletünk berendezését ugyanis *Kiss Nándor* bútorasztalos készítette igazi faanyagból, kiváló szakértelemmel és esztétikusan, ezért szobabútorok is megfelelt.

Az első utunk természetesen a Vén-Dunára vezetett, Jóska – még gyakorlatlanul – rosszul erősítette fel az orsót a horgásznyélre, és az beleesett a vízbe. Szerencsére egészen a part közelében voltunk, ezért én bátran lebuktam azt megkeresni, de hiába volt a nyolcszori kísérlet. Arra gondoltunk, hogy ha lepad a víz, majd megtaláljuk, mert csak mi tudtuk, hogy hol esett le. Így is lett, nem sokkal az eset után kedvezőre fordult a vízállás, egyszer csak megláttuk a homokba befúródott orsót csillogni. Jóska így járt az aranygyűrűjével is, de az sajnos nem lett meg, az orsóval szerencsésebbek voltunk, azután már nagyon vigyázott rá, és sok halat fogott vele.

A Vén-Duna zátonyos sarka kedvelt fürdőhely volt. Egy idő után vonattal mentünk Dunafürdőig, és csak estefelé gyalogoltunk haza. Többször Jóska vitt át bennünket csónakkal, amit nagyon élveztünk. Egyszer délután nagy felhők gyülekeztek, tudtuk, hogy vihar lesz, ezért visszafelé is csónakkal igyekeztünk a város felőli oldalra kerülni. Istenkísértés volt, amit csináltunk! Tizenhárman egy csónakban, köztük a gyerekek is: Anna és Jávor Imi.



A csónak habdeszkáig merült el a vízben, de bátrak voltunk, annak ellenére, hogy a felhők egyre gyorsabban jöttek. Mi hősiesen ültünk, még megszólalni sem mertünk. A víz egyre jobban hullámzott, néha be is vert a csónakba. Én halkán imádkozni kezdtem, senki sem merete a félelmét kimutatni, alig vártuk, hogy partot érjünk. Mire kikötöttünk, már dörgött-villámlott, és az eső is eleredt. Beszaladtunk Loószék házába, ott vártuk meg a vihar végét. Akkor megfogadtam, hogy soha többet ilyen utat nem engedek meg senkinek sem.

Évekig jártunk a Vén-Duna sarkára, mígnem egy vasárnap találkoztunk *Kamarás Jóskával*, aki az OTI-ban (Országos Társadalombiztosítási Intézet – később SZTK) volt tisztviselő. Rábeszélte anyámékat, hogy jöjjenek a Rezétbe horgászni, ő is odajár, nagyon jó a halfogási lehetőség. Elmondta azt is, hogy van egy jó barátja, akinek a Rezéti-Duna alsó befolyásánál van egy kis nádtető, paticsfalazatú háza, vele megbeszéli a látogatást. A következő szombaton anyámék odamotoroztak, Károly bácsi már várta őket. *Gellért Károly* a Központi Fiúiskola előnyugalmazott tanítója volt, a városban sokan ismerték a családot. Apámék sátrat vertek a parton, szénát gyűjtöttek, hogy legyen min aludni, a friss széna illata betöltötte a sátor levegőjét. Az újdonsült barátok este beszélgettek, borozgattak egy kicsit. A hajnal hamar eljött, még ködös volt a levegő, pára ülte meg a Duna vizét. Felöltöztek, és eleveztek az este „beetett” helyre. Anyám és apám akkor még egy csónakból pecált. A friss harmatos fű, a madarak és az állatok mozgólódása, és nem utolsósorban Károly bácsi kakasa is jelezte a napfelkeltét.

A köd és a pára lassan fölszállt. Baja felől egyre többen érkeztek a pecások, és elfoglalták a szokott helyüket. A nap egyre erősebben sütött, az elszánt horgászoknak a ruháiktól is meg kellett szabadulnia. Anyámék nyugodtan ültek, de egyszerre csak megmozdult a bot, valami rángatta a zsinórt: csapkodott, futkározott a vízben a hal, nagy csobbanások kísérték a vergődését. Szüleimen izgalom vett erőt, anyám tartotta a pecanyelet, apám pedig a szákkal odanyúlt, hogy a hal kiemelése biztos legyen: „*Megvan, megvan!*” – kiáltották boldogan. Nagyszerű példány volt, kilónál jóval felül, hasa sárgásfehér, tükörponty. A vízben tartott bárkába rakták, és mire tíz óra elmúlt, még háromszor ismétlődött meg a jelenet. Abbahagyták a horgászást, visszaeveztek Károly bácsi háza elé, és a dokkhoz kikötötték a csónakot. A gazdát nem találták otthon, mert ő közben elevezett a közeli halásztanyára friss ivóvízért, mert ott volt csak fűrt kút, megtöltötte a kannákat a jóízű vízzel, és máris indult vissza a tanyájára.

Apám megtisztította a halakat, közben anyám tésztát gyúrt, és Károly bácsival meg

a közben megérkező Kamarás házaspárral együtt megették az első rezéti halászelevet. Ebéd után körülnéztek a környéken. Gellért Károly háza egy feltöltött magaslaton állt, amelyet a régi halászhagyományokat követve épített meg. A ház előtt egy nagy mocsári tölgyfa állt, amely ámyékával az egész udvart betérítette. Károlynak volt egy fedél nélküli nyári konyhája: tűzhely, kis ácsolt asztal, a tűzhely mögött gyűrűcégakból font hátlapon lógtak a főzéshez használt – saját faragású – fakanalai, szerszámai. Mire a pecások felkeltek, nála már forrt a teavíz, amibe pálinka is került: csakis a gyorsabb felmelegedés végett! Anyám ezen a tűzhelyen főzte ki a tésztát, amely a szokásos bajai halászléhez illett. Kamarás Jóska jóvoltából finom borocska is került a tölgyfa asztalra, és elkövetkezett a „mesélés” ideje arról, hogy milyen izgalmas volt a pecálás, mennyit játszott velük a halacska, mire a szádba került. A gazdának is megeredt a nyelve: elmesélte, miért költözött ide a szigetre, hogyan hagyta ott a tanítóságot, mivel nem akart az „új módi” szerint tanítani.

A kommunizmust embertelennek tartotta, inkább „remeteként” él tovább – mondta –, és rámutatott az egy szál gatyájára: ezt nem irigylő tölem senki, így járok benne egész nap, nem kell senki előtt megalázkodnom, nem kell a hazugságokat hallgatnom és tanítanom. Úgyis vannak elegenden, akik most akarják megszédni magukat, de én nem irigylem őket, inkább sajnálom – mondta. Undorodott a lélek és erkölcs nélküli élettől. Károly szerette az egyszerű dolgokat: mint egy Robinson, úgy alakította ki az életét. Ő volt az első a szigeten, aki a Rezéti-Duna alsó befolyásánál megtelepedett. Tavasztól késő őszig itt élt, ismerte a fákat, ő maga is ültetett birtokának határmezsgyéjére, de az állatok, a madarak és a virágok is jó ismerősei voltak. Körülvezette a szigeten szüleit, akiket megfogott a sok szépség, a nyugalom és a horgászási lehetőség. Károly megemlítette, hogy az érsekcsanádi tulajdonosokkal kellene beszélni, hátha bérbe adnák a parti földrészt, mert úgysem jó kaszálóknak.

Meg is történt a bérbevétel, a tulajdonosok csak a kaszálás idejére jöttek, és szép boglyákat raktak, amelyek finom szénailata betöltötte az egész környéket. Szüleim elhatározták, hogy a bérelt területen egy ház alakú sátrat fognak felállítani. Ehhez összeszedték az anyagokat, apám megtervezte a sátrat, és megkezdődött a szabászat. A Singer varrógépet kivitték az udvarra, mert nagyok voltak az egyes részek, amelyeket össze kellett varrni. Egy nap alatt elkészítették a sátrat, és felállították az udvaron. Átitatták valamilyen szerrel a ponyvát, hogy még inkább vízhatlan legyen, majd Rezétbe vitték. Nagyon jól sikerült – állapították meg. Két

sodronyos tábori ágyat szereztek, majd egy kis asztalt és egy kis polcot is betettek, végül a petróleumlámpát akasztották fel a sátor közepébe. A sátrat őszig nem is kellett szétszedni, mert hét közben Károly vigyázott rá, különben akkoriban ott nem volt tolvajlás.

Apám két fa közé egy hosszú rudat tett a fák elágazásait felhasználva, amelyre fel tudták akasztani az élelmiszeres szatyrokat, ruhaneműt, esőköpenyeket stb. Azután asztalt is készített: leásott négy, fából készült lábat, deszkából asztallapot csinált, melléje padokat szerkesztett. Amikor a vízszint magas volt, mindig lehetett úszó farönköket kifogni, ezek szenzációs szerzeménynek számítottak, ugyanis sok mindenre alkalmasak voltak. A rönköket kettéhasították, jól kiszáfitották, amelyekből nagyszerű nyersanyag vált különböző dolgok megalkotására.

Apa és Jóska a saját kezűleg nekünk épített csónakra a Terta motort tette. Mi is egyre inkább a Rezétbe mentünk vasárnaponként a szokásos társasággal. Mindig jó hangulat volt, és a társaság létszáma is egyre bővült – természetesen ennek Károly bácsi nem nagyon örült, de mi igyekeztünk az ő életfelfogását elfogadni. Napirendünket is úgy terveztük, hogy tiszteletben tarthassuk az elvárásait. Anyámék *dr. Polgár Lajos* főorvost és feleségét is rábeszéltek, hogy csatlakozzanak hozzájuk. Anyám még gyermekkorából ismerte a dokort, mert akkoriban a Madách utcában laktak, amelynek kertje szomszédos volt a Pesti utcai Polgár-ház kertjével. Ez a barátság életük végéig tartott.

Apa egyszer rábeszélte bennünket Jóskával, hogy aludjunk mi is kinn a sátorban. Szüleim hazamentek, mi egyedül maradtunk. Jóska lement horgászni, én pedig nagy sétát tettem a szigeten, és egy csokor mezei virágot szedtem. Köcsögbe raktam, az asztalra tettem, majd elkezdtem festeni. Egyre jobban belemerülve a munkába, észre sem vettem, hogy valami készűl. Egyszerre heves szél támadt, majd elvitte a vásznamat, a fák zúgni kezdtek, nagy ágakat tört le a szél. Gyorsan összepakoltam mindent, és bevittem a sátorba. A sötét felhők is egyre jobban közeledtek, az egész sátrat rázta a szél.

Jóska is alig tudta a csónakot kikötni, olyan nagy volt a hullámverés. Termésköveket hozott fel a partról, és a sátor szélét azokkal rakta körül, kívül és belül is. Megkezdődött az éjféli óra: dörgött, villámlott, csapkodott a szél, ömlött az eső, verte a sátor tetefjét. Egy órán át tartott ez az iszonyatos idő, nagyon megbántam, hogy vállalkoztam a kinti alvárra. Félelmemben bebújtam a takaró alá, hogy ne is lássam a cikázó villámokat. Ahogy jött a vihar, úgy el is ment, egyszerre csend lett, a fák és a csónakok is megpihentek, én pedig megnyugodva elaludtam.

Reggel arra ébredtem, hogy Jóska nincs a sátorban. Kerestem fönt a parton, majd a vízben, ahol megláttam, hogy már pecál. Észrevettem, és mutatta az ujjával: már három halam van! A nap kezdett melegen sütni, a bokrok és a fák levelei, a virágok a réten az eső cseppjeitől vidáman csillogtak. Gyönyörű látvány volt, az illat bódító, el is feledtette velem az este riadalmait. Rendbehoztam a sátor belsejét, visszaraktam az asztalra a viharban eldől kőcsögöt, és tovább dolgoztam a képemen, amelyen a virágcsendélet készült. Béke szállt a szívembe: Milyen jó is itt! Ez lett az első rézeti festményem.



Grafika: Sipos Loránd

Tavasszal az udvarunkban nagy volt a sürgés-forgás. Apa és Jóska új csónakokat épített. Tervrajz alapján dolgoztak, amelyet apám készített. Barátaink is jöttek segíteni, mert közben dr. Polgár Lajos is „megkívánt” egyet. Egyszerre három csónak készült, amelyekhez a folyosón száradtak a deszkák. A faanyag kiválasztása mindig nagy gondosságot igényelt, fontos volt, hogy minél kevesebb csomó legyen benne. Lovaskocsi hozta a fatelepről, a deszka illata kellemesen keveredett az udvarban nyíló orgonafák illatával. Kikeletkor az udvarunk tele volt ibolyával, jácinttal, gyöngyvirággal, reggelente harmatcsepp csillogott a bodzafán.

A csónaképítésnek meghatározott menete volt. Először elkészítették a bókonyokat tölgyfából, azokra szögezték a csónak fenekét, majd erre hajlították az oldalak fenyődeszkáit, amelyek jó hatméteresek voltak. Ritmusos szögelés hallatszott: kopp, kopp, kopp... Amikor ezzel elkészültek, anyám zöldre festette az elkészült csónakokat, majd kihozott az udvarra egy kis vaskályhát, abban tüzet rakott, és a kátrányos lábost

feltette melegíteni. Ezután a csónakok fenekét bekente a forró kátránnyal, majd a rendszám-táblákat is felszögezte. Apám készítette ezeket is, amúgy szabad kézzel. Jóska csónakja a *Csér* nevet, anyáméké a lányunokájuk, Anna becenevét a *Pontyit*, Polgárkéké pedig *Adri* lányuk nevet kapta.

Az új csónakokra „új” motorok kellettek, ezért apám Johnson motorokat vett használt állapotban. Amikor megszáradtak a csónakok, a Határ utcai Varga fuvaros lovas kocsijával szállították le őket a Duna-völgyi-főcsatorna torkolatához, ahol Loósz Mihály már várta őket. A csónakok őrzője a két egyforma csónakot egymás mellé osztotta be, így a mindenkori indulás is egyszerre történhetett. Jóska csónakja is ott volt a közelben.

A sátoros korszak nagyon vidám volt, annak ellenére, hogy a magántulajdon megszüntetése még javában folyt. Nem volt elég, hogy a boltunkat elvették, a házunkat államosították, de a bajai szőlőkben lévő földünk is a „közösbe” ment, pedig a közjegyző valamikor régebben így biztatta apámat: „*Békei úr! Jó, hogy földet vesz, mert az sohasem vesz el!*” – és lám, még-

- Folytatjuk -

Pálmák komoly teher alatt

Mayer János

■ Baja és környéke ugyan nem számít komoly protestáns fellegettségnek, mégsem indokolatlan, hogy lapunkban is ismertessük azt a kötetet, amely a Bács-Kiskun megyei reformátusok hányattatásairól beszél a kommunista diktatúra évtizedei alatt. Indokolja egyrészt, hogy a könyvet egy bajai kiadó (*Emmaus*) adta ki, másrészt az is, hogy számos, közvetlen környékünkre vonatkozó, eddig nem ismert adatot tartalmaz, és az, hogy egy olyan lelkész (*id. Bán Béla*) életpályájának egy szakaszáról is olvashatunk benne, aki életének utolsó két évtizedét városunkban töltötte. Az pedig csak a ráadás, hogy a kiadvány szerkesztője és egyik szerzője a Kecskeméti élő történész, *Rigó Róbert*, aki korábban a *Bajai Honpolgár-estek*nek is vendége volt, és többször tartott előadást városunkban a kommunizmus áldozatainak emléknapja alkalmából is. (*A Nemzeti Emlékezet Bizottságánál* is dolgozó kutató egyik szűkebb kutatási területe a kommunista diktatúra egyházüldözése.)

A könyv – amelynek ajánlását az egyházmege esperese, a bajai református lelkész *Bán Béla* jegyzi – a *Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán* 2018-ban alakult kutatócsoport munkájának gyümölcseként jött létre; ennek résztvevői a Nemzeti Emlékezet Bizott-

ságával együttműködve vizsgálták a *Bács-Kiskunsági Református Egyházmegye* működését a kommunizmus időszakában. Kutatásai alapján számos tanulmány született, amelyek egy részét konferenciákon ismertették, másokat pedig egy általánosabb egyháztörténelmi tanulmánykötetben (*Küzdelem a lelkekért. Pártállam és egyházak a hosszú hatvanas években*, 2023) tették közzé. Jelen tanulmánykötet 16 önálló, az egyházmegye történetéhez kapcsolódó tanulmányt, illetve egy forrásközlést tartalmaz, és ilyen átfogó áttekintés eddig egyetlen más egyházmegyeről sem készült a vonatkozó időszak kapcsán, bár a teljesség igényével még ez a 356 oldalas könyv sem tud fellépni.

A „kommunizmus időszakán” a szerzők az 1945 és 1990 közötti időszakot értik, még ha az el is mondható, hogy a tanulmányok fókuszsa a legerősebben az 1948-tól az 1960-as évek közepéig terjedő periódusra esik is, amikor a magyarországi egyházakra nehezedő nyomás a legnagyobb volt. A kommunista hatalom változatos módszerekkel igyekezett az egyházak működését ellehetetleníteni, tevékenységüket kizárólag a templomokba szűszorozítani, illetve a híveket elfordítani tőlük. E módszerek egy része (földvagyon elkobzása, iskolák államosítása, társadalmi szervezetek

erőszakos feloszlata, kreált peres ügyek „gyártása”) elég jól ismert, bár *Rigó Róbert* a kötetben szereplő némely tanulmányát (*Az egyházi földek elkobzása a Kecskeméti Református Egyházmegyében; Az egyházközség és református civil szervezetek házainak, üzemhelyiségeinek államosítása, valamint a református hívek anyagi ellehetetlenítése Kecskeméten; Lelkészek a kényszerkollektívizálás időszakában; Az egyházak helyzete a kényszerkollektívizálás után Bács-Kiskun megyében*) elolvasva kiderül: messze nem eléggé. A diktatúra azonban ennél sokkal ravaszabban és alattomosabban is dolgozott; levéltári forrásokból és némely személyes visszaemlékezésekből kiderül, hogy igyekezett beépíteni embereit az egyház belső köreibé, illetve megtalálta azokat a személyeket, akikkel saját céljai érdekében jobban tudott együttműködni, mint az elveikhez ragaszkodó „vastag nyakú” kálvinistákkal. Utóbbiak éppúgy megkapták a „klerikális reakció” szegyenbélyegét, mint a kollaborációt elutasító katolikus társaik.

A hatalommal megalkuvó, az 1945 után épülő új világot elfogadni próbáló vezetője lett az egyházmegyének *Pap Géza* lelkész, akinek alakjával *Falusi Norbert* önálló tanulmányban is foglalkozik, de tevékenysége más írásokban

is felbukkan. Pap 1952-ben lett az újonnan létrehozott Bács-Kiskunsági Református Egyházmegye első esperese, de egyúttal a Népfront megyei bizottságában, valamint a Református Békebizottság elnökségében is szerepet vállalt, és ez is mutatja, hogy tevékenysége jól illeszkedett a Rákosi-korszak politikájához. Később pedig a politikai rendőrség is behálózta: érdekes viszont, hogy nemcsak ő adott „társadalmi kapcsolatként” információkat az egyház belső ügyeiről (később pedig a svájci magyar emigrációról, amellyel ott élő fia révén került kapcsolatba), hanem róla magáról is adatokat gyűjtöttek. Más kérdés, hogy ügynöki munkáját az állambiztonság haszontalannak ítélte. De hasonlóképp afféle „társutas” volt kecskeméti utóda, *Balogh László* is (ő pályája kezdetén rövid ideig Garán és Szeremlén is szolgált). Vele ugyan a gyülekezet általában véve elégedett volt, de tény, hogy 1960-ig ő is írt jelentéseket, és később is jól együttműködött a helyi és megyei kommunista hatalommal.

A kötet nagy erénye, hogy több szempontból is vizsgálja a hatalom és a református egyház viszonyát. Az *Állami Egyházügyi Hivatal* (ÁEH) iratainak elemzéséből arról is képet kapunk, miképp látta a diktatúra az egyház és papjai működését, milyen céljai voltak vele, és kiket használt fel ezek érdekében. Ugyanígy szó esik arról is, hogyan változtak a reformátusok szervezeti keretei és működésük lehetőségei a vizsgált időszakban, hiszen – mint *Lacza András* tanulmányából megtudjuk – maga a Bács-Kiskunsági Egyházmegye is csak 1952-ben jött létre a ma ismert határaival. Ez összefüggött az 1950-es magyar közigazgatási reformmal, amely létrehozta Bács-Kiskun megyét, amelynek területeinek egy része addig a Solti, más része a Kecskeméti Egyházmegyéhez tartozott. Az új egyházmegye minden Bács-Kiskun közigazgatási megye területére eső egyházközséget magában foglalta. Ez az egyébként logikus változtatás viszont számos személyi következménnyel is járt: feltűnő, hogy a következő egy-két évben milyen sok településen „cserélték le” az addig ott szolgáló lelkészeket, vagy nyugdíjaztak idősebb, de még aktív lelképásztorokat – jellemzően olyanokat, akiket „javíthatatlannak” tartottak. (Egy részüknek a megélhetése is komoly veszélybe került.) 1953-ban a megye 40 gyülekezetéből 19-ben történt lelkészváltás, és ennél is gyakoribb volt a segédlelkészek átrendelése. Ezekben az ügyekben ugyan fenntartották a formális egyházi kereteket – papíron a lelkészeket továbbra is a presbitérium hívta meg, és a közgyűlés választotta meg –, valójában azonban a döntések jó része felülről, kézi vezérreléssel született meg. Ezekben az ügyekben a nyomást gyakorló világi és a vele kollaboráló

egyházi hatalom együttműködése is jól megfigyelhető.

Igen érdekes *Szabó Bence* tanulmánya (*Lelkészi minták a diktatúra szorításában*), amely arról szól, miképp ítélte meg a párt a lelkészek szerepét ebben az időben. Egy erről szóló munkaanyag 4 kategóriába sorolta az aktív protestáns papokat: *lojális, progresszív erők; ingadozó, passzív erők; ellenzéki erők és ellenséges erők*. A tanulmány azonban azt is kimutatja, hogy a lojalitás is veszélyes lehetett: ha egy lelkész túl jó kapcsolatot ápolta a helyi (kommunista) vezetéssel, közéleti szerepet vállalt (pl. tanácstag lett, a népfrontban dolgozott stb.), akkor lehet, hogy népszerűsége több embert vitt a templomba, illetve a gyülekezetbe, márpedig a hatalom ezt nem akarhatta. Vagyis: egyáltalán nem volt könnyű igazodni az új időkhöz, és egy-egy lelkész akkor is támadások kereszttüzébe kerülhetett, ha csak a dolgát végezte. Persze voltak olyanok is, akik az „igazodást” bőven túlteljesítették (pl. erősen agitáltak a téesszesítés mellett), de arra is akadt példa, hogy az „idők szavát nem értő” lelkészek pályájuk elhagyására kényszerültek a rájuk nehezedő lelki pressziók és egzisztenciális fenyegetések miatt. (Az is érdekes, hogy ebben az időben milyen sok lekipásztor dolgozott hivatása mellett polgári állásokban, pl. a téessz könyvelőjeként.)

Ugyanakkor a kötet néhány sajátos papi életút ismertetésével mintegy alulnézetből is bemutatja a korszak nehézségeit és az érvényesülés lehetséges útjait. Anélkül, hogy e keretek között minden egyes tanulmányról beszéljünk, mindenképp érdemes szólni *Kriskó János* írásáról (*Lelkészjelölt a forradalomban*), amely egyfajta előmunkálata id. Bán Béla (1937-2018) egykori ordasi és dunapataji lekipásztor életútja feldolgozásának. Az írás részben a lelkész hagyatékában megmaradt iratanyag, részben pedig gyermekeivel (köztük a bajai gyülekezet lelkészével) készült interjúk alapján született meg, de a pályakezdés rövid áttekintése mellett főképp Bán 1956-os szerepvállalásával foglalkozik. Bán Béla a forradalom idején Budapesten volt másodéves lelkészhallgató, és október 23. eseményeit jórészt ugyancsak teológushallgató *József* bátyjával együtt élte meg. Mindketten részt vettek a délutáni szimpátiatüntetésen, és az egyre növekvő tömeggel együtt a Parlament elé is eljutottak, sőt látták a Sztálin-szobor ledöntését is. A későbbi forradalmi eseményekből, fegyveres harcokból már kevésbé vehette ki a részét, amiben két tényező is szerepet játszott: egyrészt a református teológia dékánja, *Pap László* hatalmi szóval is igyekezett távol tartani hallgatóit a veszélyes helyzetektől, másrészt Bán Béla anyagi okokból az ő kérésére elvállal-

ta a fűtő helyettesítését, így csak ritkán hagyhatta el az épületet. (Viszont a kazánházban sikerült néhány rejtegetett fegyvert elégetnie.) A teológushallgatók azonban elmentek vért adni, két társuk pedig október 28-án és 29-én életét is veszítette a harcok során. Bán a teológia épületében szem- és fültanúja lehetett a *Református Megújulási Mozgalom* elindulásának, amelynek a börtönéből nemrégiben szabadult *Ravasz László* püspök próbált az élére állni. A Bán testvérek november 4. szomorú napját is testközelből élték át (*József* fegyvert is fogott), egy orosz tank támadását csak szerencséjével élték túl. A teológia környéke (Ráday utca) tűzfészek volt a forradalom napjaiban, a teológusok segítettek például a Corvin közti szabadságharcosokat. Aligha csoda, hogy id. Bán Béla élete meghatározó élményeként mesélt gyermekeinek '56 dicsőséges napjairól, főleg hogy a forradalmat követő rendcsinálás a teológiát sem kímélte. Nagy tekintélyű oktatókat állítottak félre, és helyükre a kádári hatalommal jobban együttműködő karrieristákat állítottak, és az ügynökök is mindenhová beépültek. Bán Béla lelkészi és életpályájának további állomásairól (Tápiószele, Bölske, Mátyás, Ordas, Dunapataj) már csak vázlatos ismertetést kapunk, mindenesetre ebből is kiderül, hogy a 2001-es nyugdíjazása után fiához Bajára költöző lekipásztor mögött gazdag és tartalmas életpálya állt. Nem véletlen, hogy a tanulmányíró szerint egykori gyülekezetének és családjának tagjai is úgy emlékeznek rá, mint aki tisztességgel befejezte a neki rendelt életutat.

A teljes tanulmánykötet a kommunista diktatúra történetének egy olyan fejezetét (a lelkékért folytatott küzdelmet) mutatja be, amelynek részletei kevéssé ismertek még a korszak politikatörténetében jártas olvasó számára sem. Főpapok koncepciópereiéről, egyházi jogtipró elítélteiről még csak tud az ember, ám azt már nem annyira, hogy a zsarnokság a legkisebb (egyházi) közösségekbe és az egyházak vezetésébe is beférkőzött, és igyekezett azt a maga képére alakítani. A Bács-Kiskun megyei reformátusok is megtapasztalhatták jelmondatuk, a *Palma sub pondere crescit* (teher alatt nő a pálma) igazságát, mert a kommunizmus évtizedei alatt rég nem látott nehézségek közepette kellett megmaradniuk és erősödniük. A kötet nemcsak reformátusoknak, nem is csak Bács-Kiskun megyeieknek ajánlott, hanem mindazoknak, akik – némely alapismeretek megszerzése után – az apró részletek felől ismerkednének meg a totalitárius diktatúra természetrajzával. (*A Bács-Kiskunsági Református Egyházmegye a kommunista diktatúrában*. Szerk. Rigó Róbert. Emmaus Kiadó, Baja, 2024. 356 oldal, ára: 5000 Ft) ■

Bevált recept – biztos siker

Valahol Európában – a Bajai Fiatalok Színháza bemutatója

Mayer János

■ Azt mondják, hogy a felmelegített leves nem az igazi. Azért ez sem mindig igaz: a tartalmasabb étkek egy részének olykor nem árt kicsit állnia, hogy úgymond „összeérjenek” a különféle alkotóelemek ízei. A sok év után elővett *Valahol Európában* musical esetében viszont talán nem is felmelegítésről kell beszélnünk, hanem sokkal inkább arról, hogy egy jól ismert, bevált recept alapján készítették el ugyanazt a terméket, nagyon hasonló eredménnyel és fogadtatással. Azt persze nemcsak Szűnder kolléga írásaiból tudjuk, hogy néhány apró finomsággal, bizonyos hozzávalók cseréjével, a korábbi tapasztalatok birtokában is születhet olyan táplálék, amely megőrzi az eredeti ízvilágot, mégis újszerűnek hat. Persze történhet mindez akár a teljes recept forradalmi újraértelmezésével is, bár ez utóbbi eset jóval több kockázattal jár, épp ezért kevesebben is merik vállalni.

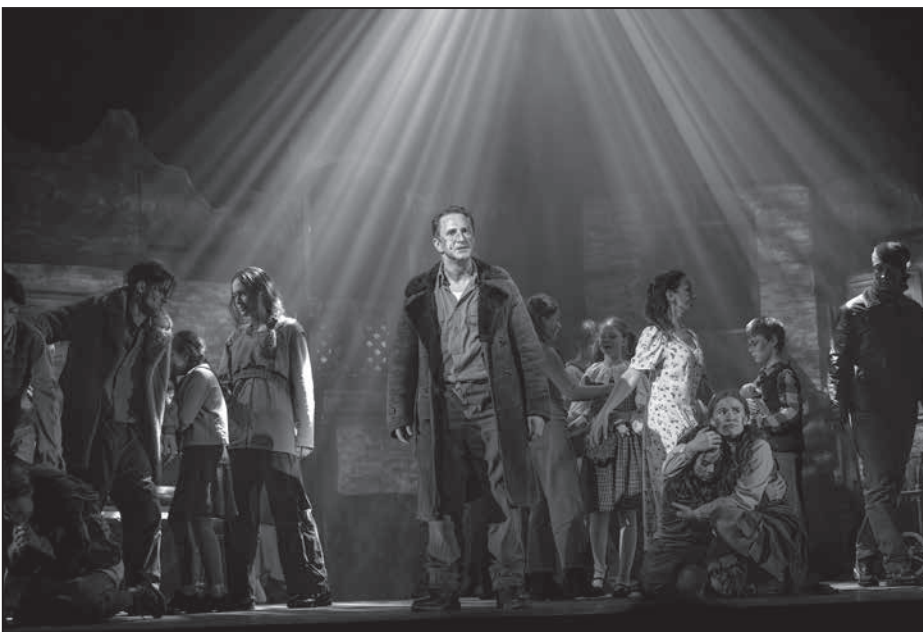
A fenti analógia nagyon szépen megáll a BAFISZ idei bemutatója kapcsán, hiszen a társulat 2008-ban már játszotta a darabot, sőt máig egyik legsikeresebb produkciójuknak számít. Mielőtt magát az előadást elemezni kezdeném, el kell mondanom, hogy én ezt a darabot közel sem szeretem annyira, mint nagyon sokan. Egyrészt, mert nekem máig alapélményem *Radványi Géza* azonos című, a zenés verzió alapjául szolgáló filmje, és annak megrendítő hatását a musicalváltozat nem képes elérni, ráadásul a műfajnak tett engedmények (a szerelmi szál hangsúlyosabb

beépülése, könnyedebb dalocskák) egy kicsit „hígítják” a súlyos mondanivalót. Másrészt – ellentétben a filmmel – a darab cselekménye nem nagyon ad lehetőséget a jellemfejlődés ábrázolására, pedig az eredetiben az is hangsúlyos, hogy *Hosszú* miként válik szertelen, javítóintézeti kamaszból másokért is felelősséget vállaló férfivá, illetve félelmet keltő vagabundból szerethető figurává. (Itt ez elég hamar megtörténik.) Végül nem értem a musical szerzőinek azt a koncepcióját sem, hogy a hangsúlyozottan általános, de legalábbis a 2. világháború után európai érvényű történet miért kell speciálisan magyar utalásokkal (sárga csillagot viselő menekülők, nyilaskezeses pribékek, magyar nemzeti zászlócskák önfeledt lengetése, leventeoktató stb.) ellátni, amikor egyébként magában a darabban is elhangzik, hogy amit láttunk, az *bárhol Európában* megtörténhetne, és a bibliai ihletésű *Simon Péter* szereplőnév is ezt erősíti. Mindez persze nem a bajai előadás hibája, bár természetesen teljesen nem is lehet elvonatkoztatni tőle. Nekem a dalok egy része is túl könnyed a súlyos tartalomhoz képest, bár az kétségtelen, hogy a gyermeki lélek talán csakugyan könnyebben lép túl tragédiákon, és ez talán megfellelthető a film azon megoldásának, ahol a gyerekek előbb megborzonganak az akasztott emberek látványától, utóbb viszont nevetve lopják le róluk a cipőiket. Azt viszont mindenképp a szerzők javára kell írni, hogy nagyszerű dalokat (*A zene az kell, Nem szabad félni, Valahol Európában, Talán, Hosszú dala*) írtak a

musicalhez, amelyek önállóan előadva is megállnák a helyüket, a cselekményhez illeszkedve azonban még komolyabb hatást keltenek.

Érdekes egyébként, hogy még most is szerepel *Balázs Béla* neve a plakáton az eredeti mű forgatókönyv-írójaként, holott tudható, hogy az ismert szerző a megírásban érdemben nem vett részt, csak azért tüntették fel a filmben ilyen módon a nevét, hogy a bemutató idejére hatalomra került kommunista kultúrpolitikusok ne kaszálják el a sokak által „ideológiai eltévedésnek” látott filmtervet. (Balázs ugyanis – szemben Radványival – elkötelezett kommunista volt.) Másrészt egy interjú szerint az így, érdemi munka nélkül kapott honoráriumából fedezhette súlyos beteg felesége külföldi gyógykezelését.

A 2008-as bajai ősbemutató óta felnőtt már egy generáció, így könnyen lehet, hogy az akkori előadás gyerekszereplői közül többen már családapák és -anyák, de legalábbis érett felnőttek. Ezzel is összefügg, hogy a szereplőgárda szinte teljesen kicserélődött, a főbb szereplők közül csak az egyik *Hosszú (Ottmár Attila)*, az egyik szereposztásban *Suhanc/Éva (Pethő Dorottya)*, illetve az *Egyenruhás (Balázsevits Tamás)* maradt meg hírnemőnek. (Illetve megmaradt még *Torda Balázs* is, de ő már másik, mai életkorának jobban megfelelő szerepben látható.) Mindezt látva akár fel is vetődhet a kérdés, hogy kell-e még bőven negyven felett járva tinédzser szerepet játszania valakinek, de az előadás közben engem ez különösebben nem zavart: Ottmár nem vett fel idősebbekre jellemző gesztusokat, és a végén énekelt egy akkorát, hogy ez bőven ellensúlyozta, hogy itt-ott őszülő tincseit az illúzió kedvéért kicsit színezni kellett. (Váltótársa, *Kárpáti Kevin* fiatalabb nála, de igazából az ő játéka sem mutatott felfogásbeli különbséget, és fiatalosabbnak sem hatott. Énekes teljesítményük terén a mérleg inkább Ottmár felé billen, de társa is több mint tisztességgel megoldja a feladatot.) A másik *Suhanc, Gyenis Erika* megalkatilag olyan kortalan, hogy elhisszük neki, hogy még fejlődésben lévő szervezet, pedig hát ő már a bajai ősbemutató idején is nagykorú volt (abban nem játszott), és akár azt is el lehet róla hinni, hogy napok óta nem evett rendesen. Ők viszont váltótársával, *Pethő Dorottya*val kicsit eltérően ragadták meg a szerepet: Gyenis az érzelmesebb, nőiesebb, míg Pethő a szenvedésektől, megaláztatásoktól megkegyelmedett, karcosabb oldalát mutatja meg a szerepnek – de minthogy itt egy fiúnak álcáztott, majd a szerelemnek köszönhetően nőisé-



Fotók: Taba Zsolt

Állandóság a sok változás között: Hosszú szerepében Ottmár Attila

gét ismét felismerő alakról van szó, mindkét felfogásnak van létjogosultsága.

Konceptiójában és megközelítésében egyébként a társulat nem változtatott sokat a 2008-as adaptációhoz képest (nyerő recept, ugyebár), talán még az akkorinál is többnek tűnik a látványos táncos, mozgásos betét – nekem talán már túl sok is, de nagyon jól megoldják. Igen látványosak a verekedős, harci jelenetek: nem lepne meg, ha a próbák során némely játzó kék-zöld foltokkal is gazdagodott volna. Szintén nagyot fejlődött a társulat az egyes jelenetek közötti átmenetek terén; ezt ma már olyan gördülékenyen tudják – a kerekeken guruló díszletek révén szó szerinti is – megoldani, hogy fel sem tűnik egy-egy gyors helyszínváltás. De összességében is elmondható, hogy rendkívül fegyelmezett a produkció, persze enélkül ennyi szereplőt, köztük nagyszámú kiscyereket lehetetlen is volna sikeresen mozgatni, játszani és énekelteni. (Ráadásul a gyerekszereplők sem csetlenek-botlanak a színpadon, némelyikük kifejezetten ígéretesen játszik és énekel.) Mindez már önmagában is erény, hiszen a sok gyerekszereplő minden bizonnyal új nézőket is vonz a színházba, és az is biztos, hogy az előadás a megtekintő osztálytársakra, szülőkre, nagyszülőkre, barátokra is komoly hatással lesz. Az is igaz, hogy a társulat ma már hang-, fény- és színpadi technikában jóval előrébb tart, mint 2008-ban, így az egyébként is erős dalok sokkal tisztábban szólnak, minden fontos hangot, színpadi beszédet jól lehet hallani, s ez egy zenés darab esetében különösen nem mindegy. A díszletek mind szürkés színvilágokkal, mind motívumaikkal egyszerűen jelenítik meg az utcát, az elhagyott kastélyt vagy épp a fogdaként szolgáló egykori iskolát.

A régi, bevált receptbe azért került néhány nagyon fontos új hozzávaló is. Az egyik kulcsszereplő, *Simon Péter* alakját kettőzve játsszák, és semmiképp nem vált a produkció hátrányára, hogy a szerepet két profi színész (*Kósa Zsolt*, illetve *Tarján Péter*) kapta. Ugyan eltérő adottságaik vannak (szerintem *Kósa* énekesnek, *Tarján* pedig prózai színésznek jobb), de mindketten hatalmas alázattal közelítik meg alakításukat, és ezzel komoly segítséget nyújtanak amatőr társaiknak. Mondjuk, talán a látszat kedvéért legalább csinálhatnának úgy, mintha zongoráznának, ha már a szerep szerint ez a dolguk, és a hangszert halljuk is megszólalni, de ennél nagyobb kritika nem érheti őket. (Ráadásul mindkettejük színpadi beszéde is kiválóan érthető, még a feszült helyzetekben is helyes tempójú, ami azért nem minden szereplő kapcsán mondható el ugyanígy.) Bár az általuk megformált figura csak a második felvonásban kerül színpadra, igazi súlya az ő



Katarzis és tragédia: *Kuksi halála* (Gyenis Erika, Kósa Zsolt, Ottmár Attila)

jelenlétével lesz az előadásnak – persze a cselekmény is ekkor vesz komolyabb fordulatokat.

De igazából a fontos szerepeket játzó mindegyike meggyőzően teljesít, és bár az összes előadást megtekintő nézők vitatkozhatnak azon, hogy melyik *Kuksi* (*Bolvári Gergő*, *Hodován Hunor* vagy *Gracza Zsolt*) vagy épp melyik *Professzor* (*Gombkötő Gergő*, *Nemcsényi Vendel*) a jobb, de igazából a különbségek árnyalatnyiak. Sokkal fontosabb, hogy miképp lehetett csintalan kiskamaszokat színpadi fegyelmeztetni, márpedig ez sikerült, hiszen nem találni az előadásban gyermek hibákat, rögtönzéseket, pedig egy ilyen szereplő-összetétel esetében azért ez kínálja magát. A felnőtt szereplők játékán itt-ott talán még lehetett volna finomítani, mert ugyan itt a gyerekszereplők szempontjából a többségük mint ellenség jelenik meg, azt sem árt érzékelteni, hogy az ő jellemtorzulásuknak is a háború és a sok elszennvedett sérelem, nélkülözés az oka. Ennek megjelenítése egyeseknek jobban, másoknak kevésbé sikerült, de ebben a szűkre szabott szöveggel sem ad sok lehetőséget. *Kerényi Ádám* például számomra sokkal meggyőzőbb a *Tanító* szerepében, mint a korábban sokszor nagyszerű *Valter Bálint*, aki inkább cinikusnak, mintsem az emberiségben csalódottnak, végletesen megkeseredettnek és az agresszióval szemben tehetetlennek hat, pedig ez utóbbi attitűd tűnik hitelesebbnek. Talán a főgonosz *Egyenruhás* (*Balázsevits Tamás*) alakján is lehetett volna még árnyalni, mert az igaz, hogy sikerült neki egy végletekig ellenszenves figurát teremteni, ugyanakkor azt talán kevésbé érzékelteti, hogy mivel tudja egy ideig mégis maga mellé állítani a falubelieket. Számomra túl sokszor emeli fel durván

a hangját, és bár ez az orgánum valóban képes dübörögni, lehet, hogy ebben a szerepben ennél több árnyalat is van. Üde színfolt *Torda Balázs* (*Ficsúr*) alakítása is, akinek végre sikerült egy testhezálló szerepet találni. A szolid korhely *Ficsúr* ugyanis tud idegesítő, agresszív, ripacskodó, durva és közönséges is lenni, amikor pedig nőnek öltözve kell levennie valakit a lábáról, jól érzékelteti a helyzet egyszerre feszült és vicces voltát. Amikor pedig ebben a szerepben kappanhangon kell énekelnie is, akkor aztán tényleg sokat megmutat magából.

Sajnos a darab története sok szempontból ma is aktuális lehet. Ha közvetlen környezetünkben nincs is háború (bár olyan messze sincs tőlünk), fékevesztett indulatokat mostanság is ki lehet váltani emberekből, és ezzel szemben a humánumnak kevés esélye van. Napjaink odakint járó szörnyei talán nem puskával lövöldöznek, de a józan észre, emberiségre egy embertelen világban ma sincs kevésbé szükség. Talán ezért is tud az előadás ma is ugyanakkorát szólni, mint 17 évvel ezelőtt. „*Nem szabad félni*” – mondják és éneklik a darabban, és nekünk sem szabad félni leírni – minden korábban jelzett fenntartás ellenére sem –, hogy a siker teljesen megérdemelt, a sok és türelmes munka révén sikerült az egyszer már nyerő receptből másodjára is emlékezetes lakomát csapni. De azért én titkon remélem, hogy a társulat következő produkciója nem a *Légy jó mindhalálig* vagy a *Képzelt riport...*, hanem valamely, korábban tőlük még nem látott darab lesz. (*Dés László* – *Nemes István* – *Böhm György* – *Korcsmáros György* – *Horváth Péter*: *Valahol Európában. Musical 2 felvonásban. Városi színházterem, 2025. április 27. és május 12. Rendezte: Ottmár Attila*) ■

„Ha folyóvíz volnék, bánatot nem tudnék...”

A VII. Föld-napi természetfotó-kiállítás képeihez

Lex Orsolya

■ „Ha folyóvíz volnék, bánatot nem tudnék, hegyek völgyek között zengedezve járnék. Kaszáló rétekre porondot hajtánék, kövicses víz martján violát nevelnék...” A fenti két sort *természeti kezdőképnek* nevezi a folklorisztika, s általában a népdalok nyitó soraiban találkozunk vele. *Lükő Gábor* néprajzkutatótól tudjuk, hogy a *természeti kezdőkép* *egy részt hangulatot teremt, ugyanakkor háttére is az utána következő emberi helyzetnek, lelkiállapotnak*. Míg a természettel harmóniában élünk, addig képesek voltunk belőle vett hasonlatokkal, metaforákkal elmondani saját magunk derűjét, boruját, örömet, fájdalmát.

Talán a ma emberének is megmaradt annyi ebből a kötődésből, hogy nehéz pillanatokban, nagy örömben a természetbe vágyik. Sétálni kézenfogva a csillagos ég alatt, messzire vágyakozva csodálni a naplementét, mélyen magunkba szívni a hajnali erdő vagy éppen az akácillatú alkony levegőjét. Mert olyankor megtapasztaljuk, hogy természetből valók vagyunk, s ez az érzés semmi máshoz nem hasonlítható energiával tölti fel az ember bensőjét! A természetből érkezünk, s oda is térünk vissza. Nem lehetünk meg nélküle, még ha igen bután el is felejtkezünk róla néha a villódzó képernyők, hangtalanul suhanó autók, optikai kábelek világában.

Az, hogy a természetben eltöltött idő jó hatással van mentális s ezáltal fizikai hogylétünkre, régóta ismert tény. S néhány évtizede már az is bizonyított, hogy azon kórházi betegeknek kevesebb fájdalomcsillapítóra van szükségük, és gyorsabban felépülnek, akik az ablakon keresztül zöldterületet látnak, nem pedig városi környezetet. Hogy ez a hatás pontosan minek köszönhető, azt eddig nem tudták pontosan meghatározni. A *Nature Communications* online felületén olvasható egy rendkívül érdekes tanulmány arról, hogy már a természetfotók pusztán látványa is



Bleier Norbert: Egyedül

olyan hatással van az emberi agyra, hogy az ilyen képek nézegetése közben például egyértelműen csökken a fájdalomérzet.

A fentiek alapján bizony állítható, hogy csökkent fájdalomérzettel, pozitív hangulatban tért haza otthonába az, aki az elmúlt hetekben a bajai *főlső korzón* sétált. Köszönhető ez annak, hogy onnan lepillantva már egészen természetközeli látkép tárul elénk. De tegyük hozzá azt is, hogy az arra járók 50, nagy méretű természetfotót is megcsodálhattak április huszonegyedikétől május ötödikéig a fent említett helyszínen. A rendhagyó fotókiállítás 2025 áprilisában két teljes hétig volt látható *Kammermann Péter* (tájegységi fővadász) öltetgazdának és hat természetfotósnak: *Molnár Attilának, Tóth-Szőgi Zsuzsannának, Bakó Csabának, dr. Bleier Norbertnek, Gombor Csabának és Schneider Viktornak* köszönhetően.

A rendhagyó fotókiállítást a 2025-ben már hetedszer, s ezen helyszínen immáron harmadszor rendezték meg. A kiállított képek így Isten szabad ege alatt alkonyattól hajnalhasadásig bármikor megtekinthetők voltak bárki számára, ami izgalmas és különleges dolog. Így talán olyanokhoz is eljuthatnak a természet megkapó, keretbe zárt pillanatai, akik nem természetjárók vagy nem szívesen időznek kiállítóterekben. Mindemellett a természetről, teremtett világról szóló, annak szépségeit bemutató alkotás felhívja a figyelmet arra, hogy felelősséggel tartozunk Földünkért. Rajtunk is múlik a bolygó jövője, s ezzel együtt a bolygó élővilágának – így a mi magunk – jövőbeni sorsa.

Az idei kiállítás megnyitója a Föld napja előestéjén, április 21-én volt. Az eseményt *dr. Kerve Gábor* egyetemi docens nyitotta meg, aki beszédében méltatta a kiállítókat, és mesélt a természetfotók emberekre gyakorolt jótékony hatásáról. Továbbá megemlíttette azt is, hogy az ilyen tematikájú fotók *természeti környezetben sokkal jobban érvényesülnek, s akár az is, hogy a képek szereplői maguk is megcsodálják a róluk készült alkotásokat* – tréfásan utalva ezzel az egyik képen szereplő vadkacsa párra, akik mostanság gyakorta felbukkannak a belváros legkülönbözőbb pontjain.

A kiállításon évről-évre magas látogatószám tapasztalható, ami bizonyítja, hogy sikeres kezdeményezésről van szó. Egyre inkább szükség van ilyen tematikájú, sokakhoz eljutó kezdeményezésre, hisz mind kevesebben és mind kevesebbszer találkozunk a természet csodáival. Napjaink fiataljait már alig-alig lehet rávenni egy kirándulásra, túrára, hisz

jobban érzik magukat az épített vagy virtuális valóságban, mint természetes környezetben. Így öröme ad okot, hogy a rendhagyó természetfotó-kiállítás szervezői gárdája már a következő esztendőre is tervez, nem is akármilyen! Ám mindebből egyelőre csak annyi áruhátható el, hogy a kiállítás különleges módon egy rekordkíséret keretében fog összekapcsolódni Baja várossal nyilvánításának 330. évfordulójával.

Természetből merített képekkel kezdtem, melyek mesélnek azokról, akik megszólaltatják, dúdolják, megalkották őket. A bánatot nem ismerő folyóvíz, az ágról ágra röppenő madár, a sűrű sötét felleg, a kertek alján nyíló ibolya, a Szeremlétől Csanádig úszkáló compó(hal), a két fa között besütő holdvilág mind természetből vett kép népdalainkban, melyek régen eldúdolva segítettek a mindennapokat, az öröm és bánat közösségi vagy nagyon is egyéni megélését, feldolgozását. E képek, ha napjainkban „csupán” fotó formájában lehetnek részei életünknek, akkor is segítenek bennünket. Segítenek kizökkenteni a mindennapokból, rávilágítva a természet örök csodájára. Segítenek összekapcsolódni azzal a közeggel, amely valamikor egészen a miénk volt, vagy talán épp fordítva, mely nagy egészbe mi teljességgel beolvadhattunk. Takarózzunk hát néha a csillagos nyári égbolttal, szívjuk magunkba jó mélyen az akácvirág illatát, felejtkezünk bele olykor a naplementébe, hogy újra megtapasztaljuk természetből valóságunkat. *(Képek a 24. oldalon és honlapunkon.)* ■

Elhunyt dr. Gál Zoltán

Már lapzártánk után értesültünk róla, hogy hosszan tartó, súlyos betegség után 2025. május 21-én, 85 éves korában elhunyt *dr. Gál Zoltán* újságíró, zenepedagógus, helytörténész, Baja Város Díszpolgára. A városunkban számos tevékenysége okán köztisztviselőként álló személyiség lapunk alapítását követően rövid ideig, 1989 decemberétől 1990 augusztusáig a *Bajai Honpolgár* főszerkesztőjeként tevékenykedett, de még utána is éveken át rendszeresen publikáló szerzőink közé tartozott. Valamennyi munkatársunk nevében ezúton őszinte részvétünket fejezzük ki az elhunyt családjának, emléket tisztelettel megőrizzük. Nyugodjék békében!

(Dr. Gál Zoltán részletesebb méltatására terveink szerint későbbi lapszámunkban térünk vissza.)

A spárgaszezon varázsa: több mint zöldség

Szünder Dezső

■ Ahogyan a tavasz első lágy szellői végig-süvítenek a tájon, és a természet új erőre kap, egy különleges zöldség is előbújik a földből, hogy megörvendeztesse a gasztronómia szerelmeseit és engem, aki szinte rajongásig kedveli: ez a spárga. Ez a karcsú, elegáns növény nem csupán szezonális finomság, hanem egyfajta életérzés, a megújulás és a frissesség szimbóluma a konyhában.

A spárga, latin nevén *Asparagus officinalis* évezredek óta része az emberiség étrendjének. Már az ókori egyiptomiak, görögök és rómaiak is nagyra becsülték nemcsak íze, hanem feltételezett gyógyhatásai miatt is. A spárga termesztése a történelem során királyi kertekben és nemesi birtokokon virágzott, így nem véletlen, hogy sok helyen a zöldségek királynőjeként emlegetik.

Magyarországon, különösen a nyugati országrészben a spárgatermesztésnek is komoly hagyományai vannak. A zalaegerszegi régió, ahol éppen élek, és jelenleg is a tavasz pompájában gyönyörködhetünk, szintén büszke lehet a kiváló minőségű spárgájára. A helyi termelők gondos munkájának köszönhetően a piacokon és az éttermek asztalain friss, ropogós spárga jelenik meg, amely azonnal magával ragadja az embert. Emlékeim szerint azonban a Baja környéki földeken, azon a bizonyos alföldi homokon is kitűnő minőségű és nagy mennyiségű spárga terem. A különbség a két hely közt számomra nem kedvező: míg a bajai piac standjai szezonban szinte roskadoztak ettől a számomra kedves zöldségtől, itt, Zalaegerszegen sajnos e mennyiségnek csak a töredékével találkozom. Csak sejteni tudom az okot: talán a nyugati határszél közelsége lehet a magyarázat minderre, hiszen odaát a jó minőségű árut a termelő magasabb áron is könnyebben értékesítheti.

A spárga sokoldalúsága a konyhában szinte határtalan. Lehet főzni, párolni, grillezni, sütni, sőt, még nyersen is fogyasztható. Lágy, kissé édes-kés íze remekül harmonizál a legkülönfélébb alapanyagokkal és fűszerekkel. Kísérheti a könnyű tavaszi salátákat, gazdagíthatja a krémle-

seket, tökéletes köret hús- és halételek mellé, de önmagában, egy kis olívaolajjal és parmezánnal megszórva is mennyei csemege, állandó kísérője pedig nem más, mint a *sauvignon blanc*.

A spárga nem csupán ízletes, hanem rendkívül egészséges is. Gazdag vitaminokban (A-, C-, E-, K-vitamin, valamint B-vitaminok), ásványi anyagokban (kálium, foszfor, kalcium, magnézium) és rostokban. Vízhajtó hatása közismert, emellett antioxidánsokban is bővelkedik, amelyek védik a szervezetet a káros szabad gyökökkel szemben.

A spárgaszezon legnagyobb sajnálatomra csak rövid és intenzív időszak. Általában április végétől június közepéig tart, így érdemes kihasználni ezt az időt, és minél többször beiktatni ezt a csodálatos zöldséget az étrendünkbe. A piacokon ilyenkor friss, ropogós spárgát találhatunk, amelyet érdemes minél hamarabb elfogyasztani, hogy megőrizze frissességét és ízét. Spárgavásárláskor figyeljünk a külsejére. A szárazak legyenek egyenesek, fesszek és élénk színűek, a végek ne legyenek fonnyadtak vagy szárazak. A friss spárga enyhén, friss illatot áraszt.

Elkészítése nem igényel különösebb szakértelmet. A legfontosabb, hogy ne főzzük túl, mert akkor elveszíti roppanóságát és ízét. A legegyszerűbb elkészítési módok közé tartozik a párolás vagy a rövid ideig tartó főzés sós vízben. A spárga akkor van tökéletesen elkészülve, ha még enyhén roppanós. A spárga nem csupán étel, hanem élmény! Szezonális megjelenése a piacokon és az éttermekben a tavasz megérkezését jelzi, és egyfajta ünnepi hangulatot teremt a konyhában. A friss, ropogós spárga íze és illata felidéz a természet ébredését, és egy pillanatra elfeledtetni velünk a hétköznapi rohanását.

Érdemes kísérletezni a spárga különböző elkészítési módjaival és izkombinációival, legyen szó egyszerű omlétről spárgával, elegáns spárgakrémlevesről vagy grillezett spárgával tált lazacról, a spárga mindig különleges és emlékezetes fogás lesz! A spárgaszezon lehetőség arra, hogy közelebb kerüljünk a természethez, értékeljük a szezonális alapanyagokat, és élvezzük

a friss, egészséges ételek ízét. Ne hagyjuk ki ezt a rövid, de annál értékesebb időszakot, és kóstoljuk meg a spárga varázsát! Ehhez pedig segítség gyanánt jöjjen két egyszerű recept, természetesen spárga felhasználásával.

Tejszínes, spárgás csirkemell

2 evőkanál olíván üvegesre párolunk egy fej apróra vágott vörshagymát, majd mehet bele 2 gerezd apróra vágott fokhagyma is. A csirkemelleket félujjnyi vastag szeletekre vágjuk, sózzuk, borsozzuk, és a hagymás alapon minden oldalát fehéredésig sütjük. Felöntjük 50 ml száraz fehérborral, leginkább sauvignon blanc-nal, mehet rá 2 dl zsíros tejszín, ha szükséges, még só és bors is. A serpenyőt lefedjük, és 10 percig közepes lángon pároljuk a csirkemellszeleteket. Elzárjuk a tüzet, a mártásba 25 g vaját és egy fél citrom héját tesszük reszelve. Elkeverjük, hogy a vaj felolvadjon. Egy csokor spárgát konyhakészre készítünk – az alsó fás részt letörjük, ahol éppen elreped –, majd 4 cm-es darabokat vágunk, enyhén sós vízben 2 percet pároljuk. Egy serpenyőben felhevített vajon kis só és bors társaságában lepirítjuk a spárgákat, majd a csirkemelles mártással tálaljuk.

Épres spárgasaláta fetával, sonkával, salátaágyon

Az előkészített spárgát 3-4 cm-es darabokra vágjuk, sütőpapírra terítjük, sózzuk, borsozzuk, meglocsoljuk olívaolajjal, majd 200 °C-on 15 perc alatt megsütjük. Az epreket megmossuk, zöld szárát eltávolítjuk, és nagyságuktól függően kettőbe, négybe vágjuk.

Egy keverőtálban összekeverünk 1 evőkanál mézet, 1 citrom levét, sózzuk, borsozzuk, és folyamatos keverés mellett hozzácsorgatunk 1 dl olívaolajat, amellyel egyneművé keverjük.

A megsült spárgát hagyjuk langyosra hűlni, majd hozzáadjuk az epret, és összekeverjük az öntettel. Egy nagy méretű lapos tál aljára tépkedünk kedvenc salátáinkból (rukkola, fejes saláta, lollo rosso, spenót), ráhalmozzuk az épres spárgát, csipkedünk rá 50 g feta sajtot és 100 g-ot kedvenc sonkáinkból.

Jó étvágyat kívánok! ■



Tejszínes, spárgás csirkemell



Épres spárgasaláta fetával, sonkával, salátaágyon

A Föld-napi rendhagyó természetfotó-kiállítás képeiből



A megújuló

Gombor Csaba



Füleskuvik-portré

Schneider Viktor



Azsonglór

Molnár Attila



Hajnali sokadalom

Molnár Attila



Bubi

Tóth-Szőgi Zsuzsanna



Hűsülő szarvasbikák

Bleier Norbert



Csilagok alatt

Bakó Csaba



Kicsi róka

Tóth-Szőgi Zsuzsanna